

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**MIZENÍ SPONTÁNNÍ HRY U DĚTÍ
JAKO DŮSLEDEK HYPERPROTEKTIVITY**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Eva Stupavská

Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Olomouc
2014

Poděkování

Děkuji své rodině za podporu, Terce a Tomovi za rady, Vojtovi za trpělivost, Kačce za společné nervování.

*Děkuji PhDr. Danielu Dostálovi, Ph.D. za odborné rady a doc. PhDr. Ireně Sobotkové, CSc. za promítání dokumentu *Lost adventures of childhood* v rámci jedné z jejich přednášek.*

Děkuji PhDr. Martinu Lečbychovi, Ph.D. za zapůjčení dotazníku PBI.

Děkuji Lenore Skenazy a Hara Estroff Marano za podnětnou a povzbuzující emailovou korespondenci.

Děkuji společnosti ProPsyco, s.r.o. za vstřícnost při jednání o online verzi dotazníku.

Děkuji DDM Olomouc za možnost sběru dat v rámci jejich zařízení.

Děkuji všem respondentům.

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Marku Kolaříkovi, Ph.D. za jeho rady, čas a důvěru při zpracovávání tohoto tématu.

„Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.“

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma:

„Mizení spontánní hry u dětí jako důsledek hyperprotektivity“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl/a jsem všechny použité podklady a literaturu.

V..... dne.....

Podpis.....

Obsah

Úvod	5
1 Pojem hra.....	6
1.1 Hra v psychoanalýze	6
1.2 Hra v pojetí Jeana Piageta	7
1.3 Antropologické pojetí hry	7
1.4 Evoluční pojetí hry.....	8
1.5 Současné definice hry	9
2 Spontánní hra.....	11
2.1 Výzkumy na téma spontánní hry u dětí	12
2.1.1 Hra a kognitivní schopnosti	12
2.1.2 Hra a pocit kontroly	12
2.1.3 Hra a její koreláty	12
2.1.4 Významnost podnětů při hře.....	13
2.1.5 Hra napříč generacemi	14
3 Hyperprotektivita	16
3.1 Motivace k hyperprotektivě a rodičovská úzkost	16
3.2 Chápání fenoménu hyperprotektivity v kontextu dnešní doby.....	17
3.3 Projevy rodičovské hyperprotektivity a odpovědi ochraňovaných jedinců.....	18
3.4 Hyperprotektivita z otcovského pohledu	19
3.5 Pohyb dětí venku a organizované školní aktivity	19
3.5.1 Lenore Skenazy.....	20
3.6 Jiné názory na hyperprotektivitu.....	20
4 Proč může mizení spontánní dětské hry souviset s hyperprotektivitou?.....	22
5 Cíle výzkumu.....	23
5.1 Oblast výzkumu a výzkumný problém	23
5.2 Konkrétní cíle výzkumu.....	23
5.3 Výzkumné hypotézy	23
6 Popis výzkumu	25
6.1 Metodologický přístup.....	25
6.2 Typ výzkumu	25
6.3 Metody sběru dat	25

7 Populace a výběrový soubor	28
7.1 Charakteristika populace.....	28
7.2 Proces výběru, kritéria výběru, velikost vzorku	28
7.3 Charakteristiky výběrového souboru	30
8 Analýza	32
8.1 Analýza vztahu spontánní dětské hry a rodičovské protektivity.....	32
8.2 Analýza spontánní dětské hry napříč generacemi	34
8.3 Analýza vztahu spontánní dětské hry a velikosti obce.....	35
8.4 Analýza vztahu rodičovské protektivity a počtu úrazů v dětství	37
8.5 Deskripce druhů spontánní dětské hry při pobytu venku.....	37
8.6 Kategorizace vět slýchaných před/po či při hře	39
8.6.1 Hra venku.....	39
8.6.2 Hra vevnitř	43
8.7 Způsoby a frekvence kontroly.....	46
9 Diskuze	49
9.1 Hypotézy	49
9.2 Další analýzy.....	50
9.3 Limity výzkumu.....	50
9.4 Etika výzkumu	51
9.5 Další vývoj.....	51
10 Závěr.....	53
Souhrn.....	54
Seznam použitých zdrojů a literatury.....	57

Úvod

Hlavní náplní této bakalářské práce je pojednání o dvou fenoménech nynější doby, a to spontánní dětské hře a hyperprotektivitě. Cílem bakalářské práce je popsat tyto dva fenomény, popsat jejich vztah a také zkoumat některé aspekty, které tento vztah mohou ovlivňovat. Toto téma je poslední dobou čím dál více aktuální, a to především v USA, kde bylo již realizováno několik výzkumů, ale i v zemích Evropy.

Můj zájem o toto téma vzrostl po zhlédnutí fascinujícího dokumentu *Lost adventures of childhood*, kde se mnoho amerických a kanadských specialistů z řad psychologů zabývá tímto zatím nepříliš probádaným, ale pro nynější dobu velmi adekvátním tématem.

V České republice je zkoumání vztahu spontánní dětské hry a hyperprotektivity na svém úplném počátku.

Žijeme v opatrné a v „na bezpečnost neustále myslící“ době. Mění se způsoby dětské hry a mění se i výchovné styly rodičů. S obavami z moderního světa a s mnoha různými bezpečnostními vymoženostmi doby se do našich životů potichu vkrádá důraz na bezpečí jako na nejnepostradatelnější aspekt našeho bytí. Výsledkem může být i nadměrná ochrana směřovaná na dítě.

Věřím, že studium tohoto tématu, poznání a prostudování jednotlivých aspektů spontánní dětské hry a hyperprotektivity a hlavně jejich vzájemné provázanosti, by mohlo být užitečné, a to nejen odborníkům, ale i rodičům a dětem, především v uvažování nad tím, že možná existuje určité „množství“ bezpečí, které už je pro jedince škodlivé - protože může bránit přebírání zodpovědnosti, růstu, rozvoji a seberealizaci.

1 Pojem hra

Přestože bezmála každý je schopen porozumět prostému slovu hra i si toto slovo zařadit, jeho definování na poli vědy je značně obtížné. Je tomu tak zejména proto, že hra zahrnuje mnoho různorodých aktivit, a také proto, že původní chápání tohoto slova se v čase mění a vytváří nové a nové možnosti definování. Navíc v různých oborech často dochází k rozdílnému chápání hry.

Už samotné kořeny slova hra jsou velmi nejasné. Víme, že již ve starověku používají toto slovo osobnosti jako Platon či Aristoteles a někteří další antičtí myslitelé (Huizinga, 1971). Při procházení literatury se zdá, že o hru se odedávna zajímaly především obory filosofie, pedagogiky a později samozřejmě i psychologie. Zajímavé úvahy nad tímto pojmem vede Johan Huizinga (1971, s. 14):

„Je pozoruhodné, že pojem hry zůstává trvale stranou všech ostatních forem myšlení, jimiž můžeme vyjádřit strukturu duševního a společenského života.“

Hra je skutečně něco specifického a i její subjektivní vnímání se liší.

Já se budu v této práci zajímat především o pojetí pojmu „hra“ různými směry v psychologii a také jeho evolučním a kulturním významem.

1.1 Hra v psychoanalýze

Psychoanalytické teorie vnímaly hru zpočátku především jako terapeutický prostředek. Používala se především u dětí, poněvadž pro dítě bylo přirozenější vyjádřit se hrou nežli slovy v jazyce. Velký důraz byl v psychoanalýze kladen na spontánnost a volnost procesu asociací slov či procesu hry. Proto volné asociace a volná hra (Millarová, 1978).

Freud (1998) popisuje průběh hry chlapce, kterého delší dobu pozoroval v chlapcově přirozeném prostředí. Chlapec potlačoval pro jeho věk přirozené pocity úzkosti z odchodu matky pryč, odškodňoval se však inscenováním stejného scénáře (odchodu a následného příchodu) s dřevěnou hračkou. Z Freudova pozorování plyne, že hra nemusí mít vždy „ekonomický“ charakter a činnost hry nevede vždy nutně k uspokojení a prožití slasti. Daleko větší význam má možnost být ve hře pánem situace; i když hra sama obsahuje napodobování vyloženě nelibé situace v realitě a dokonce i když nelibá část ve hře (inscenovaný odchod hračky) je opakována daleko častěji než část libá (opětovný radostný návrat hračky). Jako by možnost načasování a regulace této nelibosti byly klíčové. Jako by pasivní role při odchodu matky kontrastovala s aktivní rolí dítěte ve hře, kdy si dítě může odchod hračky samo zvolit. Nabízí se možnost, že skutečným původcem úzkosti dítěte při

odchodu matky nebyl ani tak odchod samotný, jako spíš ona „ne-kontrola“ nad situací a nevyzpytatelnost matčina rozhodnutí odejít.

Již psychoanalytici tedy (na rozdíl od zarputilých zástupců teorie učení) museli vědět nebo minimálně tušit, že hra jako taková, hra jako fenomén, nemusí být vždy založena na racionálnu, na touze něco získat (slast či uspokojení) či na touze nějak pozvednout svůj status.

1.2 Hra v pojetí Jeana Piageta

Piaget (1962) uvádí, že hra není chováním *per se* nebo nějakou přesně vymezenou specifickou aktivitou. Naopak říká, že je to spíše způsob či orientace našeho chování. Hru si lze představit jako pól, k němuž jsou jisté aktivity svým charakterem blíže, anebo se mu naopak více vzdalují. Piaget (tamtéž) předpokládá, že hra začíná, když asimilace dominuje akomodaci. Hra je asimilací reality k našemu vlastnímu egu. Aktivita se stává hrou pouze procesem, kdy ego integruje realitu, která na něm předtím byla nezávislá a která předtím mohla vyžadovat nepříjemnou akomodaci.

1.3 Antropologické pojetí hry

Hra jako jakási obecná kategorie neexistovala v lidské řeči odjakživa. Jednotlivé kultury pojmenovávaly různé druhy herní činnosti různými názvy, přičemž způsob užívání daného výrazu odrážel jeho chápání v dané kultuře a hranice či nuance mezi jednotlivými pojmy. Setkáváme se tak s rozdílným užíváním a chápáním a teprve postupným formováním výrazů obsahujících herní činnost.

Například v řecké kultuře byla vždy specificky označována hra dětská, se kterou se pojil významový odstín něčeho radostného, bezstarostného, nepodstatného, žertovného a obecně dítěti patřícímu. Úplně jiného slova je užíváno v případě, že máme na mysli zápas či závod. S tímto výrazem není v řečtině spojen odstín hravosti a nevážnosti, i když nese, alespoň podle Huizingy (1971), všechny formální znaky hry. K odlišení došlo pravděpodobně vzhledem k velkému významu zápasů a her ve starověkém Řecku. Tyto zápasy měly v Řecku vážný a vysoce společenský charakter, proto snad byly odlišeny od všech jiných „nevážných“ skutečností označovaných pojmem hra.

U indiánského kmene Černonožců označuje jedno slovo dětské hraní obecně, ale také to může být výraz pro nedovolené vztahy mezi mládeží či dospělými s jistým erotickým podtextem. Pro hru dospělých, byť činnostně totožnou s dětskou, se používá odlišné slovo.

Jakmile je ve hře obsažen moment soutěživosti a hra se váže na nějaká pravidla, používá se opět jiný výraz. Obdobné rozdíly můžeme najít také v čínštině, semitských jazycích, japonštině a dalších, samozřejmě s drobnými nuancemi v každé kultuře. Celkově z těchto poznatků vyplývá, že více kultur po celém světě již od svého vzniku odlišovalo hru dětskou a hru „k získání něčeho“ (Huizinga, 1971).

1.4 Evoluční pojetí hry

Evoluční psycholog Don Fulgosi nepochybuje o evolučním významu hry. Říká, že hra je nejméně desítky milionů let stará, možná miliardy. Je přesvědčen, že když vidíme chování, které je všudypřítomné a univerzální, které se spontánně objevuje u všech dětí ve všech kulturách a u všech lidských společenství, a když je s tímto chováním spojen výdej energie a také jistá nebezpečí a rizika, pak toto chování prostě musí mít nějaký adaptační význam (Harper, 2009).

K této Fulgosiho argumentaci není příliš co dodat. Snad jen to, že do jisté míry koresponduje s behaviorálním názorem na hru, tj. že hra jako taková slouží pro trénink určitých schopností, které mohou být později využity.

V laboratorním experimentu s krysami provedeném v roce 2008 se navíc prokázala spojitost volné hry a vývoje mozku, což zároveň znamená souvislost hry a přežití. Krysy, které si v dětství nehrály, vykazují stejný druh sociální nekompetence jako krysy, jimž byla v dospělosti porušena určitá část mozku. Je tedy možné, že volná hra má vliv na tu strukturu mozku, kde se později utváří sociální kompetence. Tuto premisu testoval profesor Sergio Pellis z kanadské University of Lethbridge. Jednu skupinu tvořila 4 mláďata, jež vyrůstala pospolu, druhou skupinu tvořila mláďata, která vyrůstala s dospělými. Později se srovnávala prefrontální část mozkové kůry, která je mimo jiné také sídlem sociálního chování. Pellis se domníval, že pokud bude existovat rozdíl v mozkové struktuře mezi krysími jedinci z těchto dvou skupin, bude to vidět právě v této konkrétní části mozku. A jeho domněnka se potvrdila. Nervová buňka jedince z první skupiny 4 mláďat byla výrazně komplexnější, rozvětvenější a pokrývala větší prostor oproti jedincům, kteří si nehráli. Zvířata, která mají větší možnost si hrát, když jsou mladá, musí zpracovat více informací, tudíž potřebují více neuronových spojení. Více informací potom poskytuje těmto jedincům lepší základnu pro vytváření rozhodnutí a pro schopnost poradit si s nejistotou v určitých životních situacích. Biologicky je mezi mozkem krys a mozkem

lidí velmi malý rozdíl. Můžeme tedy uvažovat, že obdobné zákonitosti platí i u lidského druhu (Harper, 2009).

1.5 Současné definice hry

Langmeier a Krejčířová (2006) míní, že existuje mnoho pokusů o definici hry s cílem přesného zachycení její podstaty. Tyto definice se podle nich nejčastěji shodují, že:

...hra je činnost (fyzická nebo psychická), která je vykonávána jenom proto, že je libá a že přináší dítěti (i dospělému, pokud si ještě dovede hrát) uspokojení sama o sobě, bez vnějšího uloženého cíle, ať je to činnost sama o sobě příjemná, nebo i výrazně nepříjemná... (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 100).

Autoři dále připomínají, že člověk si hraje, protože ho to baví, ale pracuje, protože musí – zároveň ale připouští, že hranice mezi prací a hrou nemusí být vždy takto striktní. I mnozí jiní autoři se brání jednoduchému a zastaralému schématu toho, že hra je přímým opakem práce, a spíše přemýšlí o dvou pólech, které v sebe přechází (např. Caiatiová, Delačová, & Müllerová, 1994).

Komenský se zabýval konceptem hry především ve vztahu k učení; zkoumal, jak to udělat, aby učení bylo zábavné a škola byla hrou. I v rámci tohoto pojetí ale zformuloval některé významné myšlenky a zachytil některé vysoce podstatné aspekty hry. Hru definuje jako: „...cvičení těla nebo ducha, stanovené tak, aby větší počet dětí závodil o nějakou cenu, buď hmotnou, nebo čestnou“ (Komenský, 1970, s. 5). Dále štěpí tuto definici na sedm různých částí, které jsou zároveň podmínkami toho, aby hra byla hrou. Jedná se o pohyb, vlastní rozhodnutí, společenství, závodění, řád, snadnost a příjemné uvolnění mysli. Vlastní vůle je podle něj základem potěšení ze hry a lidskou přirozeností je vnášet svobodnou volbu právě i do hry. Dalším zajímavým bodem je pojem řádu, který ale Komenský chápe jako něco, co je vytvořeno samotnými účastníky hry mezi sebou, nikoli vyšší autoritou. Pojmem snadnosti míní nevytváření složitých pravidel hry, ale směřování přímo k praxi. I další pojmy, snad kromě závodění ve hře, můžeme chápat jako vysoce shodné s konceptem volné (spontánní) hry, který bude rozebrán později.

J. Huizinga (1971) formuluje definici hry, která podle něj pokrývá téměř vše, čemu pojem hra odpovídá ve většině moderních evropských jazyků:

Hra je dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel,

kteřá má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím „jiného bytí“, než je „všední život“ (Huizinga, 1971, s. 33).

Hra je také:

...jedna ze zákl. lidských činností, k nimž dále patří učení a práce; u dítěte smysl. činnost motivovaná především prožitky, u dospělých má h. závazná pravidla, cíl nikoli pragmatický, ale ve hře samé; h. je provázena pocitem napětí a radosti; pozitivní důsledky pro relaxaci, rekreaci, duš. zdraví; ... (Hartl & Hartlová, 2009, s. 195).

2 Spontánní hra

Spontánní hra nebo také volná hra je specifickým typem hry. V literatuře se setkáváme s oběma názvy. Pro bližší pochopení těchto pojmů předkládáme sémantický význam obou pojmů dle Slovníku spisovné češtiny (Ústav pro jazyk český AV ČR, 1994):

Spontánní – samovolný, živelný

Volný – nepodléhající cizí vůli, omezením ap., svobodný, nezávislý; nevázaný na určité podmínky, zvyklosti, dovolený, přípustný; prostý povinností; nevyplněný povinnostmi; ničím, nikým nezaujatý; ničím neohraničený; neupevněný, pohyblivý; s ničím nespojený, jednotlivý; těsně nepřiléhající; pomalý; bezplatný

Vzhledem k nejasným definicím těchto pojmů v literatuře, jež souvisí s hrou, jejich zaměňování a zjevné vzájemné podobnosti budu i já užívat obou pojmů jako synonym, přičemž budu respektovat výrazy autorů jednotlivých článků.

Koncept volné hry ve velmi specifickém slova smyslu vysvětluje Caiatiová et al. (1994). Autorka se zabývá tímto pojmem především v souvislosti s předškolními dětmi, s nimiž pracuje, nicméně její myšlenky jsou velmi blízké tomu, jak cítím význam volné hry já osobně. Při definování toho, co je či není volnou hrou, nejprve definuje, co volnou hrou není, co volnou hrou nerozumíme.

Volná hra totiž neznamená volit mezi učením a Člověče, nezlob se. Volná hra také není žádný zbytkový čas, doba, kdy se nuceně vyčkává, až budou všechny děti pohromadě, aby se pak konečně začalo s „pořádnou“ prací, s rozvíjením. Není ani časem, v němž se něco napravuje: „Ty jsi ještě nedodělal to velikonoční vajíčko.“ O volnou hru nejde ani tehdy, když učitelka „vyučuje“ malou skupinu a ostatní děti si hrají. Vzhledem k tomu, že skupina byla rozdělena, není „svobodná volba“ svobodná tak, jak bychom to rádi viděli (Caiatiová et al., 1994, s. 16).

Podobný názor prezentuje ve videu *Lost adventures of childhood* evoluční psycholog Don Fulgosi. Říká, že děti se během hry učí mnohé, ale jakmile má aktivita přesně danou strukturu, nebo je dokonce sledována či kontrolována, již to prostě není hra (Harper, 2009). Z výše uvedených myšlenek autorů zabývajících se problematikou hry i ze studií dřívějších autorů od Komenského přes Freuda po Huizingu vyplývá, že spontánní hrou v jejím nejužším slova smyslu rozumíme takovou hru, která je dobrovolná, dobrovolně zvolená, nekontrolovaná, neovlivňovaná autoritou a jež buď nemá danou strukturu, anebo tuto strukturu vytváří sami rovnocenní účastníci hry.

2.1 Výzkumy na téma spontánní hry u dětí

2.1.1 Hra a kognitivní schopnosti

Johnson, Ershler, & Lawton (1982) provedli výzkum, aby zjistili, jak různé druhy volné hry korelují s úrovní intelektu a s dovedností konzervace fyzikálních veličin u 34 čtyřletých předškoláků. Pojmy „spontánní hra“ a „volná hra“ jsou zde užívány jako synonyma a autoři touto hrou rozumí neovlivňované chování dětí ve školce. Navzdory místy rozdílným výsledkům u konkrétních typů spontánní hry autoři přijímají hypotézu, že existuje vztah mezi spontánní hrou obecně a kognitivními schopnostmi v raném dětství. Konkrétně se prokázala souvislost konstruktivní spontánní hry (tj. vytváření něčeho) s kognitivní vyspělostí dítěte. To naznačuje, že hra má zásadní vliv na vývoj dítěte, rozvoj jeho myšlení a kognitivních schopností.

2.1.2 Hra a pocit kontroly

King & Howard (2010) zjišťovali, kolik kontroly¹ mají děti nad časem stráveným hrou v různých prostředích, resp. nad hrou samotnou. Zkoumanými prostředími byla prostředí doma, školní prostředí a prostředí klubu po škole (družiny). Účastnilo se šest dívek a šest chlapců ve věku od 6 do 11 let, kteří si vedli záznamy o typu hry a s kým si hráli. Poté odpovídali na pět otázek, jež zkoumaly míru kontroly dětí nad vlastní hrou podle jednotlivých aspektů, jimiž byly spontaneita, volba, svoboda, organizace a čas. Z výzkumu vyplynulo, že dívky mají nad hrou větší kontrolu než chlapci a že děti nejvíce kontrolují hru v družině a nejméně hru na školním hřišti. Nejvíce kontroly projevovaly děti při statické a kreativní hře, ačkoli nejčastěji se u nich objevovala hra objektová. Celková kontrola nad hrou byla snížena, když byl při hře přítomen kamarád dítěte či když se jednalo o hru ve skupině. Kontrola také výrazně poklesla, pokud byl ve hře přítomen dospělý. Zajímavé je, že na školním hřišti se neobjevila absolutně žádná kreativní hra.

2.1.3 Hra a její koreláty

Veitch, Salmon, & Ball (2010) zkoumali individuální, společenské a fyzické koreláty volné hry dětí v různých prostředích, ve kterých si děti hrají (zahrada u domu, ulice před domem, hřiště/park). Vzorkem bylo 187 pečujících osob (z 90 % matky) 8-9letých školáků.

¹ Kontrolou nad hrou se v tomto výzkumu rozumí míra subjektivního pocitu o tom, jak můžu hru a její aspekty ovlivnit já sám.

Pozitivní koreláty u dětí hrajících si v ulici byly: přesvědčení rodičů o bezpečí konkrétní ulice, slepá ulice a hodně kamarádů dětí v sousedství. Pozitivním korelátem u dětí, které si hrály často v parku/na hřišti, bylo to, že ono dítě tento park/toto hřiště alespoň jednou týdně navštěvuje spolu s rodiči.

2.1.4 Významnost podnětů při hře

Farley, Meriwether, Baker, Rice, & Webber (2008) zkoumali po 2 roky aktivitu dětí na školním hřišti (školním hřištěm rozuměli hřiště v blízkosti školy, avšak ne v jejím přímém areálu). Toto hřiště bylo volně přístupné dětem od 2. do 8. třídy, přičemž děti byly sledovány při volné hře, nebyly naváděny ke konkrétním aktivitám a mohly se volně pohybovat či také zůstat nečinné. Hřiště bylo rozděleno do 5 oblastí, od travnaté oblasti nevybavené stoly, lavičkami ani ničím pro hru či zabavení až po pestře vybavený prostor, jenž vybízí k činnosti. Při dlouhodobém měření výskytu dětí na m² se ukázalo, že oblastí s nejvyšší hustotou dětí na m² je nejvíce vybavená oblast hřiště. Lépe vybavená prostředí přitahovala více jak chlapce, tak dívky. Autoři dále zkoumali míru fyzické aktivity dětí v těchto 5 různě vybavených oblastech. Ukázalo se, že ze zhruba 66 % aktivních dětí byla polovina označená za „procházející se“ a druhá polovina za „velmi aktivní“. Tyto „velmi aktivní“ děti se vyskytovaly více v lépe vybavených oblastech. Tato aktivita byla opět přibližně stejná pro obě pohlaví.

Z uvedeného vyplývá, že pro všechny děti účastníci se výzkumu byla nejatraktivnější nejvíce vybavená část hřiště, ať už bylo dítě aktivní či neaktivní. Ty nejaktivnější děti se pak zpravidla pohybovaly v oblastech lépe vybavených. Můžeme si domýšlet, že současné děti se cítí nejvíce osloveny při volném pohybu tím prostředím, které skýtá více očividných možností ke hře či nějaké aktivitě nebo činnosti.

Téma spontánní hry má své zastoupení i ve výzkumech v České republice. Košková (2009) zkoumala kvalitativním způsobem (pozorováním) spontánní hru u dětí v MŠ a srovnávala ji s vyprávěními 16 respondentů o jejich vlastním dětství, ale i o dětství jejich rodičů či prarodičů. Její výzkum potvrzuje obecně známá fakta – do hry dnešních dětí se promítají kulturní a společenské změny doby, technický pokrok a média. V zájmu bezpečí se hra odehrává častěji doma nebo v institucích než volně venku a obecně je dětská hra častěji pod vlivem dospělých. Zajímavé je, že je více závislá na hračkách, specifických pomůckách a náčiní. To koresponduje se zjištěním Farley et al. (2008), kteří také vyzorovali, že dnešní děti preferují prostředí, kde jsou jim podněty pro hru k dispozici.

Lepší soustředění na výuku i lepší atmosféru ve škole obecně zaznamenaly školy ve Velké Británii, které instalovaly na nevzhledná školní hřiště, kde děti trávily např. polední pauzu, barevné šátky, křídly, umělé květiny, košíky a další drobnosti (Harper, 2009).

2.1.5 Hra napříč generacemi

Norská studie autorů Skår & Krogh (2009), jejímž cílem bylo zmapovat změny v dětském přístupu k přírodě a jejímu využívání po roce 1945 a zachytit sociokulturní vlivy, které se změnou souvisí, zpracovala kvalitativní analýzu rozhovorů s dvaceti probandy (18-72 let). Rozhovory byly nejprve o jejich dětství v období mezi 5-11 lety, a poté o dětství jejich dětí, popřípadě dětí v sousedství či nynějších dětí obecně. Jednalo se o tzv. „walking interview“ čili „rozhovory za chůze“, přičemž vytipovanou lokalitou, kde probandí trávili své dětství a kde se také rozhovory konaly, bylo městečko Brumunddal s asi 8 000 obyvateli. Respondenti byli rozděleni do dvou skupin podle období, ve kterém trávili své dětství. Respondenti, kteří prožili dětství mezi lety 1945 – 1960, hovořili často o hře a o povinnostech (spojených např. s pomocí rodině na poli, pomocí okolo chovu domácích zvířat apod.), přičemž tyto dva prvky se neustále prolínaly. Důležitým aspektem obou dvou činností bylo vždy bytí s ostatními. Žádný z těchto probandů nevedl, že by jejich pohyb v přírodě byl monitorován dospělým. Často uváděli, že více dětí různých věkových skupin si hrálo dohromady a že tato hra zahrnovala chlapce i dívky. Vlastní auto bylo v té době vzácné, děti nebyly odváženy ke zdroji aktivit a jejich kamarádi pocházeli z blízkého sousedství. Celkový dojem působil tak, že okolní příroda poblíž domova byla často spojena s něčím pro rodinu užitečným a produktivním, ale také byla čímsi, „co tu prostě je“.

Tuto generaci můžeme označit jako generaci prarodičů dnešních vysokoškolských studentů. Podobné klima bylo velmi pravděpodobně v této době, tj. mezi lety 1945 – 1960, i v České republice, resp. tehdejším Československu. Volný čas dětí, čas mimo školu, představoval pomoc s prací v rodinném hospodářství a velmi často také nekontrolovaný pobyt venku.

Skupina respondentů prožívajících dětství mezi lety 1960 – 1980 referovala méně o povinnostech a více o hře s tím, že většina respondentů si vzácně vzpomněla na odpoledne strávená vevnitř. Také u této skupiny probíhala hra často mezi dětmi různých věkových kategorií a zastoupeni byli chlapci i dívky. Někteří respondenti mluvili o rodinných túrách či výletech. Celkový dojem byl takový, že spektrum dětských aktivit se rozšiřovalo s věkem dětí (Skår & Krogh, 2009).

Tuto generaci můžeme pojmut jako generaci rodičů dnešních vysokoškolských studentů, především tedy zástupce této kategorie narozené mezi lety 1960 – 1970. Opět se domnívám, že norský model výrazně koresponduje s českou situací v této době. Povinnosti dětí související s hospodářstvím nebyly už tak časté a do popředí se dostávalo rekreační trávení volného času, často rodičů i dětí dohromady.

Všechny výše uvedené výzkumy mohu shrnout asi takto:

Volná hra je nezbytná pro správný vývoj mozku a kognitivních funkcí. S působením autority ve hře, byť jen jako supervizora, přestává být volná hra skutečně volnou. Pokud si mají děti hrát a mohou si vybrat, preferují to prostředí, kde je pro hru nejvíce podnětů. V minulosti byl nekontrolovaný pobyt dětí venku naprostou samozřejmostí, ať už byl spojen přímo s hrou či s povinnostmi. Později se přeorientoval do spíše rekreačního pojetí, stále byl ale hojně zastoupen.

3 Hyperprotektivita

Hyperprotektivita, volně česky nadbytečná ochrana, je v podstatě nevhodným stylem výchovy, kdy: „*Ve snaze chránit dítě před každým rizikem brání rodiče dítěti v postupném získávání dovedností, které jsou nezbytné právě pro účelné zvládnání nevyhnutelných rizikových situací*“ (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 270).

3.1 Motivace k hyperprotektivě a rodičovská úzkost

Motivace rodičů k hyperprotektivě je ve většině případů benigní. Láska se spojí s nejistotou ze strany rodičů a tato nejistota je ještě více utužována médií. Určitou motivací může být také to, že rodiče se snaží upevnit kontrolu nad potomky kvůli své zmenšující se roli. Sama hyperprotektivita ale benigní není. Problémem totiž není hyperprotektivita per se, ale nepřiměřenost přehnaných obav v prostředí, kde hrozící riziko není velké. Tato nepřiměřenost pramení jednak ze špatné informovanosti rodičů o psychosociálních vývojových potřebách jejich dítěte zahrnujících riziko a odpovědnost, jednak nedostatečného obeznámení se s populačními daty, která ukazují, že mnoho dnešních mladých lidí je více v bezpečí, než tomu bylo dříve v historii (Ungar, 2009).

Hara Estroff Marano, americká psychologka zabývající se touto problematikou, se domnívá, že úzkost jde odjakživa ruku v ruce s rodičovstvím. V dnešní době si ale rodiče více a více dovolují vystavit děti své vlastní úzkosti, k čemuž dříve tolik nedocházelo. Rodičovské potřebě větší a větší kontroly napomáhají technické vymoženosti, například sledovací zařízení, jež neustále monitorují GPS polohu osoby, která má zařízení u sebe (Harper, 2009).

Na podobném principu funguje v České republice služba NajduTě, která nabízí monitorování pohybu dětí skrze mobilní telefon (NajduTě, 2014).

Nejistota rodičů je v dnešní době povzbuzována větším silničním provozem a také obavou, že jejich děti potkají např. člověka s mentální či sociální poruchou, člověka se závislostí apod. Rodiče často přiznávají, že dávají svým dětem hranice, kam mohou jít a kam už ne. Jejich představa o nebezpečí okolí může být značně zkreslená. Například jedna matka zakázala své dceři jít „nebezpečným“ lesem, ačkoli souběžná asfaltová cesta, po které její dcera tedy šla, byla ve výsledku pravděpodobně mnohem nebezpečnější. Často se také objevuje strach rodičů z blesku, hadího kousnutí, hmyzu nebo prostě z temnoty lesa (Skår & Krogh, 2009).

Značně kontrolovaným se stal i pohyb dětí na letním táboře. Jakákoli aktivita, ať už sportovní či jiná, je velmi často monitorována dospělými, dokumentovaná a poskytována prostřednictvím internetu rodičům (Harper, 2009).

3.2 Chápání fenoménu hyperprotektivity v kontextu dnešní doby

Ze studie provedené v roce 2004 vyplývá, že sedmnáctiletá dívka dnešní doby vyrůstající v San Francisku je ve větším bezpečí, lépe vychovaná a také více zodpovědná, než bývala její sedmnáctiletá matka ve své době na stejném místě. Tato mladá sedmnáctiletá dívka má dnes také o 50 % menší pravděpodobnost, že bude zavražděna a o 75 % menší pravděpodobnost, že spáchá sebevraždu. Riziko, že se stane sama matkou je o 55 % menší (Chesney-Lind & Belknap, 2004, in Ungar, 2009).

Z jiné studie vyplývá, že středoškolští studenti v roce 1991 byli přibližně stejně sexuálně aktivní jako středoškolští studenti z roku 2005. Použití kondomu při posledním pohlavním styku se pak u těchto studentů zvedlo ze 43 % studentů v roce 1991 na 63 % studentů v roce 2005. Za posledních třicet let došlo také k poklesu porodů či interrupcí u mladých lidí do 19 let včetně. Klesá násilí ve společnosti, a to navzdory zpřísnování policejního posuzování přestupků u mladistvých (Abma, 2003, in Ungar, 2009). Totéž potvrzuje Carl Honoré – svět je podle něj bezpečnějším místem, než kdy předtím - jen rodičům to tak nepřipadá (Harper, 2009).

Samozřejmě ale existují na světě místa s vyšším stupněm kriminality, kde je obezřetnost rodičů vůči nebezpečím hrozícím jejich potomkům na místě. Znamená to tedy, že jsou tito rodiče odsouzeni k hyperprotektivě a jejich potomci ke všem negativním dopadům, které s sebou tento jev přináší?

V městských částech, kde se běžně objevuje násilí spojené s užitím zbraně a kde pouliční gangy a drogy jsou neustálým zdrojem obav rodičů, chrání dítě lépe autoritářský výchovný styl, tj. styl kontrolující a méně vřelý, než konsensuální autoritativní výchovný styl (Baumrind, 1971).

Úroveň ochrany by totiž měla odpovídat úrovni *reálného* nebezpečí (Ungar, 2009). Definice hyperprotektivity jako nadměrné ochrany se tedy jeví jako fatálně nedokončená, jelikož ve skutečnosti je hyperprotektivita takovou ochranou, jež nekoresponduje se skutečnou mírou ohrožení a jež je nadměrná vůči objektivní míře rizika.

3.3 Projevy rodičovské hyperprotektivity a odpovědi ochraňovaných jedinců

Hyperprotektivita se nejčastěji objevuje u rodin středních tříd a - minimálně hypoteticky - k ní mohou přispívat faktory jako rostoucí očekávání úspěchu vlastních dětí a vnímání světa jako nebezpečného místa (Ungar, 2007, in Ungar, 2009).

Ungar dále píše, že ve své klinické praxi se setkává s dvěma způsoby, jakými mladí lidé „odpovídají“ na hyperprotektivitu svých rodičů. První odpovědí je odsouhlasení rodičovských obav, přijetí fikce o daných rizicích a jakési stáhnutí se či ústup. Tyto děti jsou ohroženy úzkostnými poruchami, chybí jim fyzická aktivita v důsledku neustálého řízení poskytovaného rodiči a chybí jim motivace. Studie také ukazují, že rodiče, kteří omezují vystavování svých dětí zodpovědnosti nebo možnostem zakusit výzvy, vychovávají děti spíše s vnějším místem kontroly (Ungar, 2009).

Pozitivní korelaci důsledků hyperprotektivity na dítěti a vnějšího místa kontroly dítěte uvádí také studie autorů Spokas & Heimberg (2009).

Druhým způsobem reakce na hyperprotektivitu rodičů pak může být rezistence vůči neustálému napomínání jdoucího z úst rodičů ohledně vlastní bezpečnosti. Tyto děti v důsledku zákazů či omezování hledají vlastními silami riskantní situace, výzvy nebo příležitosti ukázat vlastní zodpovědnost. Tímto jednáním, které již není ovládáno jejich pečujícími osobami, uskutečňují svůj další vývojový krok - přechod do období dospělosti. Jinými slovy tyto děti potřebují samy otestovat vlastní limity. Často se toto testování děje skrze užívání drog, poflakování se v ulicích, skrze brzký počátek sexuálního života a menší trestné činy či přestupky, např. drobné krádeže (Ungar, 2009).

Rodiče strachující se o bezpečnost svého potomka se projevují následovně – trvají na webkamerách, kterými mohou děti sledovat během pobytu v denních zařízeních, dávají svým potomkům, kteří navštěvují základní školu, mobilní telefony, kontrolují pomocí různých programů pohyb svých ratolestí na internetu, nebo dokonce sami nepozorovaně pronásledují své potomky na hřiště či jiné zájmové kroužky. Tyto aktivity nejsou nutné, neposkytují dětem možnost zdravého psychosociálního růstu a vývoje, přispívají ke vzniku znaků delikvence nebo nadměrné úzkosti u dětí ze stabilních a po všech stránkách dobře zaopatřených rodin a nechávají děti nepřipravené na přechod do dospělosti a nezávislého života (Ungar, 2009).

3.4 Hyperprotektivita z otcovského pohledu

Brussoni & Olsen (2012) se rozhodli zkoumat hyperprotektivitu z otcovského pohledu. Z rozhovorů s 32 otci dětí mezi 2 a 7 lety vyplynulo, že tito otcové míní, že to, zda se vůbec jedná o hyperprotektivitu či nikoli, je velmi subjektivní. Hyperprotektivitu vnímají jako nadměrný strach, jehož výsledkem je snížená ochota riskovat fyzické či psychické zranění vlastního dítěte. Hyperprotektivní rodiče jsou dle jejich mínění přehnaně angažovaní a nadměrně omezují aktivity dítěte. Vyjádřili také obavy, že zmíněné projevy rodičů by mohly vést k nedostatku sebedůvěry dítěte či nedostatku dovedností klíčových pro život. Jako problematickou vnímají tu protektivitu, která brání příležitostem k riskování při hrozbě pouze drobných fyzických zranění.

Dá se myslím předpokládat, že otcové mají obecně tendenci zaujímat méně „silné“ postoje, pokud jde o hyperprotektivitu, například i vzhledem k obecně nižší hladině úzkostnosti u mužů (Anxiety and Depression Association of America, 2014).

3.5 Pohyb dětí venku a organizované školní aktivity

Autoři dokumentu *Lost adventures of childhood* uvádí, že okruh vzdálenosti od domova, ve kterém si hraje průměrné devítileté dítě v Kanadě, se zmenšil na jednu devítinu toho, čím byl v roce 1970 (Harper, 2009).

I respondenti norské studie uváděli, že mají silný dojem, že menší děti se drží při pobytu venku blíže domova, než se drželi oni sami či dokonce jejich prarodiče ve svém dětství. Také se domnívají, že hlídání mladších sourozenců staršími bylo nahrazeno rodičovským dohledem či dohledem v rámci organizovaných aktivit (Skår & Krogh, 2009).

Závratným způsobem roste využívání organizovaných, často sportovních, aktivit v dnešní době a roste i přepínání dětí těmito aktivitami na úkor skutečně volného, neřízeného a nestrukturovaného času venku nebo doma. Čas dětí strávený organizovanými sportovními aktivitami se od roku 1981 více než zdvojnásobil. Navíc 70 % dětí, které takto sportují, skončí do svých 13 let. Tyto děti vypovídají o vyhoření, vyčerpání a vypjaté atmosféře (Harper, 2009).

Prostor, který je věnován hře dětí v přírodě nebo vlastnímu pobytu rodičů v přírodě, je nedostatečný. To vede ke strachu a úzkosti, které zvyšují omezování pobytu v přírodě a zvyšují využívání organizovaných a dospělými kontrolovaných aktivit. Jedna z matek se vyjádřila, že posílání dětí do těchto organizovaných kroužků je jak bezpečné, tak jednoduché.

V Norsku je každodenní život rodin zaplněn mnoha organizovanými aktivitami, a to jak rodičů, tak dětí. To vysvětluje fakt, že norské děti jsou fyzicky aktivnější v pracovní dny než o víkendu, poněvadž víkendy slouží často pouze k odpočinku, a děti tedy zůstávají často uvnitř domu (Hjorthol, Jakobsen, & Ling, 2006, in Skår & Krogh, 2009).

3.5.1 Lenore Skenazy

V Americe se tématem hyperprotektivity zabývá stále více a více odborníků (Ungar, Marano), ale například i novinářka Lenore Skenazy. Ta způsobila v roce 2008 velký rozruch, když zanechala svého devítiletého syna na jeho vlastní žádost před obchodním domem v centru New Yorku, aby se dopravil sám domů. Nedala mu žádné konkrétní instrukce; zanechala jej na místě pouze s mapou metra, jízdenkou, dvaceti dolary a drobnými na telefon. Jako novinářka o této zkušenosti sepsala článek, který záhy vyšel v deníku New York Sun s názvem „Why I Let My 9-Year-Old Ride the Subway Alone“. Když se vrátila ten den domů, zastihl ji ve večerních hodinách telefonát z ranní televizní show. A záhy se stala známá jako „ta šílená matka“ a její syn jako „neuvěřitelný šťastlivec, ten kluk, který zázračně přežil“. Následovala vlna podporujících i nechápavých emailů, komentářů a vzkazů (Harper, 2009).

Lenore Skenazy se stala hostem mnoha televizních pořadů a napsala knihu pro rodiče pod názvem *Free-range kids* s cílem poskytnout rodičům tipy a oporu k výchově soběstačného a nezávislého dítěte a přitom se nezbláznit strachy. Je hlavní tváří reality show „World’s Worst Mother“, kde učí extrémně hyperprotektivní rodiče poskytnout svým dětem volnost a možnost se rozvíjet v souladu s jejich věkem a potřebami (Lenore Skenazy, nedat.).

Ačkoli se nejedná o odborníci z řad psychologů, vnímám její příspěvek k tomuto tématu a význam její práce jako nepochybný a zásadní.

3.6 Jiné názory na hyperprotektivitu

Studie amerických psychologů z více univerzit upozorňuje na fakt, že takzvaní „helicopter parents“² neboli „rodiče-helikoptéry“ jsou v mnoha studiích popisováni jako ti, co poskytují svým dětem intenzivní podporu, ale již málo studií zkoumá důsledky této velmi intenzivní podpory. Z výsledků studie vyplývá, že dospělé děti, které obdržely takto intenzivní podporu od svých rodičů, ať už hmotnou (např. finanční) nebo nehmotnou

² Anglické sousloví „helicopter parents“ je hojně používáno v populárních ale i odborných člancích jako výraz pro příliš starostlivé rodiče, kteří doslova jako helikoptéry neustále krouží nad svými dětmi s cílem jejich kontroly.

(např. emoční podporu, rady, naslouchání apod.) vykazovaly lepší přizpůsobování a vyšší životní spokojenost oproti dětem, které intenzivní podporu nedostávaly (Fingerman, Cheng, Wesselmann, Zarit, Furstenberg, & Birditt, 2012).

Nabízí se ovšem otázka, kolik má intenzivní podpora reálně společného s hyperprotektivitou. Rodiče, kteří se hodně starají či pečují o své děti, ještě nemusí být zcela nutně hyperprotektivní, ačkoli je pravda, že péče a ochrana spolu velmi souvisí - o tom svědčí například i rozdělení používaného dotazníku PBI³ na subškálu péče a subškálu kontroly.

Klíčové je to, zda tato intenzivní podpora zahrnovala i složky intenzivní ochrany. Pokud ano, je zjištění autorů nepochybně zajímavé. Pokud ne, není vcelku překvapením, že děti, o které se rodiče intenzivněji starali, vykazují vyšší míru spokojenosti.

Domnívám se, že problém tkví možná i v samotném termínu „helicopter parents“, jehož odborný původ je sporný a který, zdá se, vznikl spíše jako společností užívaná přezdívka.

Další studie upozorňuje, že signifikantní korelace hyperprotektivity a úzkostné poruchy byla ve více výzkumech způsobena skrytou proměnnou problémového chování, přičemž v rámci kontroly této proměnné nezůstává vztah původních dvou proměnných nadále signifikantní. Autoři dokonce předkládají názor, že hyperprotektivita by mohla být více spojena s problémovým chováním dětí než s jejich úzkostí (Gere, Villabø, Torgersen, & Kendall, 2012).

To by korespondovalo s výše prezentovaným pozorováním Ungara (2009), který kromě úzkostné reakce u dětí na hyperprotektivitu pozoroval i druhý extrém spočívající ve sklonu vyhledávat neadekvátní rizikové situace, což lze celkem dobře označit jako problémové chování.

³ Parental Bonding Instrument – standardizovaný dotazník, jenž je zaměřen na posouzení rodičovské vazby.

4 Proč může mizení spontánní dětské hry souviset s hyperprotektivitou?

Spokas & Heimberg (2009) zkoumali vzájemný vztah hyperprotektivity, resp. nadměrně ochraňujícího rodičovství, sociální úzkosti a vnějšího místa kontroly. Tento výzkum provedli na vzorku 923 studentů prvního semestru na větší městské univerzitě. Studenti vyplnili demografické informace o své osobě a baterii dotazníků (zahrnující test pro měření sociální úzkosti, test pro měření místa kontroly a dva testy zaměřené na rodičovský přístup).

Výsledky testů prokázaly signifikantně pozitivní vztah jak mezi mateřskou hyperprotektivitou a sociální úzkostí, tak mezi otcovskou hyperprotektivitou a sociální úzkostí. Sérií testů byl odhalen také vzájemný signifikantní vztah, tj. sociální úzkosti, vnějšího místa kontroly a rodičovské hyperprotektivity obecně. Výpovědi studentů prožívajících sociální úzkost během prvního semestru na univerzitě byly podpořeny měřeními nízkého stupně rodičovské vřelosti a vysokého stupně rodičovské hyperprotektivity. Díky zahrnutí místa kontroly jako ovlivňující proměnné byl také částečně vysvětlen vztah mezi rodičovskou hyperprotektivitou a sociální úzkostí. Společným pojítkem je kognitivní styl, v rámci kterého jedinec očekává, že výstupy jeho chování jsou pod neustálou kontrolou druhých, předurčeny náhodou nebo absolutně nepředvídatelné. Tento model naznačuje, že hyperprotektivní rodičovství přispívá k rozvinutí takového kognitivního stylu, ve kterém jedinec věří, že výsledky jeho činnosti jsou významně ovlivňovány a předurčeny vnějšími faktory. Tento styl se dost možná vyvíjí proto, že kontrola rodičů může zasahovat do procesu získávání nezbytných sociálních dovedností. Je to právě přesvědčení, že mé vlastní chování a jednání je kontrolováno vnějšími silami, které přispívá k růstu sociální úzkosti (Spokas & Heimberg, 2009).

5 Cíle výzkumu

5.1 Oblast výzkumu a výzkumný problém

Oblastí tohoto výzkumu je pole psychologie rodiny, především tematika výchovných stylů, dětské hry a proměn těchto fenoménů v čase. Výzkumným problémem je vzájemný vztah spontánní dětské hry a hyperprotektivity, jeho aspekty a proměnné, které jej zásadním způsobem určují.

5.2 Konkrétní cíle výzkumu

Mezi konkrétní cíle mého výzkumu patří:

- analyzovat vztah mezi dětskou spontánní hrou a protektivitou
- analyzovat spontánní dětskou hru napříč generacemi
- analyzovat vztah mezi dětskou spontánní hrou a velikostí obce, v níž dítě vyrůstá
- analyzovat vztah protektivity a počtu úrazů v dětství
- vytvořit základní deskripci druhů spontánní dětské hry
- kategorizovat věty, které slýchaly děti před/po či při hře
- popsat způsoby a frekvenci kontroly dítěte během hry
-

5.3 Výzkumné hypotézy

Z předchozí teoretické části a výzkumů na téma hry a protektivity krystalizují otázky, na něž je třeba se více zaměřit.

Trávili respondenti starších generací ve svém dětství hrou venku větší množství času než respondenti generací mladších? Můžeme říct, že čím starší je respondent, tím častěji si hrál venku? Souvisí velikost města či vesnice, kde dítě vyrůstá, s množstvím času, které stráví hrou venku? Může fakt, že dítě utržilo během dětství jen malé množství úrazů či dokonce žádný úraz, souviset s nadměrnou ochranou směřovanou na něj jeho rodiči? Souvisí množství času stráveného hrou venku s přítomností hyperprotektivity ve výchově dítěte?

Tyto otázky jsem upravila do takové podoby, aby mohly být otestovány statistickými nástroji. Figuruje v nich několik proměnných:

Počet hodin hry – počet hodin strávený hrou týdně, venku nebo vevnitř; součet hodin hry přes všední dny a o víkendu; metrická proměnná

Skór protektivity – skór protektivity měřený dotazníkem PBI; součet položek skórujících protektivitu u matky a otce; metrická proměnná

Aktuální věk – aktuální věk respondenta udaný v on-line dotazníku; metrická proměnná

Počet obyvatel města – velikost obce, v níž respondent vyrůstal ve věku 10 let, měřená v pěti intervalech; ordinální proměnná

Počet úrazů dítěte – počet vážnějších úrazů dítěte do 10 let věku včetně; metrická proměnná

Na základě těchto proměnných a výše uvedených otázek k zamyšlení jsem formulovala následující hypotézy, jejichž prostřednictvím budu dané fenomény zkoumat.

Hypotéza 1:

„Mezi počtem hodin strávených spontánní hrou venku u desetiletých dětí a skórem protektivity jejich rodičů měřeným dotazníkem PBI v dospělosti existuje negativní korelace.“

Hypotéza 2:

„Mezi počtem hodin strávených spontánní hrou venku u desetiletých dětí a aktuálním věkem těchto již dospělých osob existuje pozitivní korelace.“

Hypotéza 3:

„Mezi počtem obyvatel města, ve kterém dítě vyrůstá ve svých 10 letech, a počtem hodin strávených spontánní hrou venku u desetiletých dětí existuje negativní korelace.“

Hypotéza 4:

„Mezi počtem úrazů dítěte a skórem protektivity jeho rodičů měřeným dotazníkem PBI v dospělosti existuje negativní korelace.“

6 Popis výzkumu

6.1 Metodologický přístup

Pro kvantitativní metodologický přístup jsem se rozhodla z několika důvodů. Tím první byl nedostatek psychologických výzkumů na toto téma obecně; navíc ale z této hrstky již provedených výzkumů pak byly všechny vesměs kvalitativního typu a/nebo provedené na velmi malém vzorku respondentů. Data, která výzkumy přinášely, byla sice zajímavá, ale spíše se jednalo o informace o konkrétních jedincích, jež jen stěží mohly být zobecněny na větší populaci. Poněvadž toto téma je obecně málo probádané a v České republice prakticky neznámé, bylo mým záměrem pokusit se prozkoumat, byť se značnými limity, o nichž se rozepíši později v této práci, spontánní hru v rámci české populace co možná nejobecněji, nejkompexněji a na co největším výběrovém vzorku, samozřejmě v rámci možností této bakalářské práce. Mým cílem také bylo, aby tato data byla jakýmsi základním odrazovým můstkem, od kterého by se v budoucnu mohly odrážet další vědecké práce studentů či odborníků zkoumající toto či příbuzné téma v České republice, ať už kvantitativně či kvalitativně.

6.2 Typ výzkumu

Vzhledem k povaze zvolených proměnných, které jsou metrické, případně ordinální, jsem se rozhodla analyzovat hypotézy skrze korelace, konkrétně Pearsonovu korelaci a Spearmanovu korelaci.

6.3 Metody sběru dat

Pro sběr dat do tohoto výzkumu jsem zvolila online dotazník složený z několika částí, jenž byl vytvořen pomocí mého soukromého účtu u společnosti Google a administrován prostřednictvím vlastní webové adresy. K volbě této metody sběru dat mě vedlo především přesvědčení, že online dotazník se dostane snadněji k většímu množství potenciálních respondentů než jeho papírová verze a pro tyto potenciální respondenty bude v dnešní moderní době jednodušší i pohodlnější jej vyplnit tímto způsobem. Samozřejmě jsem myslela na to, že starší věkové skupiny respondentů možná budou online administrací znevýhodněny, i přesto jsem se ale pro online dotazník rozhodla. Abych zajistila dostatečný počet respondentů i z řad starších generací, oslovila jsem Dům dětí a mládeže v Olomouci, kde se zabývají mimo jiné i volnočasovými aktivitami, a požádala je o

spolupráci a možnost oslovit jejich prostřednictvím seniory, kteří dochází v tomto zařízení do počítačového kroužku a kteří tím pádem mají v danou chvíli, krátce po kurzu, příležitost můj dotazník vyplnit.

Dotazník se skládal ze dvou částí. V jeho úvodu byl krátký text, který představoval mě jako výzkumníka a seznámil respondenta s účelem dotazníku a s tím, jakým způsobem jej správně vyplnit. Respondenti zde byli ujištěni, že jimi poskytnutá data jsou přísně důvěrná a že dotazník je zcela anonymní. Byli také jasně obeznámeni se skutečností, že vyplněním a odesláním dotazníku poskytují laskavý souhlas s použitím jejich dat ve výzkumu. Dále byla respondentům nabídnuta možnost zaslání výsledků výzkumu. Následoval kontakt na mě v případě dotazů či nejasností. Na závěr zde bylo uvedeno poděkování.

První část dotazníku byla zcela vytvořena mou osobou. Skládala ze z otázek mapujících osobu respondenta a jeho demografické údaje, tj. pohlaví, věku, rodinné prostředí, velikost obce, kde respondent vyrůstal, finanční zabezpečení rodiny respondenta apod. Dále tato část obsahovala otázky k zjištění frekvence hry venku i hry vevnitř ve věku 10 let. Před každou sérií otázek na daný druh hry bylo respondentovi přímo v dotazníku popsáno, co se míní „hrou venku“ či „hrou vevnitř“. Mou snahou bylo přiblížit hru venku co nejvíce dětské spontánní hře. V teoretické části jsem již uváděla, že za hlavní kritéria spontánní hry považuji na základě svých zdrojů dobrovolnost, nekontrolovanost, neovlivňování autoritou a nestrukturovanost. V souladu s tímto jsem popsala hru venku jako jakékoli místo "na vzduchu", v otevřeném prostoru, které nemusí nutně znamenat místo v přírodě (les, pole, louky), ale i hřiště, ulice, sídliště apod. Spontánní hra se totiž nemusí vázat na přírodní prostředí a i děti vyrůstající ve městě si dost dobře mohou hrát spontánně, pokud jejich hra splňuje uvedená kritéria.

Hru vevnitř jsem popsala jako hru uvnitř domu/bytu, uvnitř školy, v domě/bytě kamaráda či v jakémkoli uzavřeném či striktně ohraničeném prostoru (tj. i na zahradě). Zahradu jsem v tomto případě považovala za ohraničené prostředí, kde podmínka nekontrolování autoritou nemusí být vždy splněna.

Poněvadž jsem se již na začátku rozhodla pro kvantitativní výzkum, měřila jsem frekvenci hry v hodinách. Uvědomuji si, že hodiny uvedené respondenty nikdy nemohou být považovány za přesný údaj skutečně vypovídající o délce trvání jejich hry v daném věku. Rozum napovídá, že počet hodin hry se tímto způsobem ani měřit nedá. Existuje ale důvod, proč jsem se rozhodla pro tento postup. Domnívám se, že odhad sice nepodá informace o přesném počtu hodin, ale i tak může významně napovědět o frekvenci hry jednotlivce, o rozdílech ve frekvenci hry mezi jednotlivými generacemi apod. Dále se

domnívám, že jedinci, kteří si v dětství více hráli, budou mít obecně v tomto směru více vzpomínek, a tím pádem budou této době subjektivně přisuzovat větší hodnotu, než ti jedinci, kteří si hráli méně. Dá se tedy uvažovat, že uvedená čísllice zastupující počet hodin strávených hrou bude určitým způsobem korespondovat s respondentovou zkušeností, byť pravděpodobně nebude mít svoji exaktní hodnotu.

U každého typu hry měl respondent napsat počet hodin, které strávil hrou venku či vevnitř během týdne (pondělí až pátek) a během víkendu (sobota a neděle), a poté napsat, kolik z těchto hodin bylo stráveno hrou s kamarády. Přesná instrukce zněla:

„Uved'te prosím počet hodin strávených hrou či jinou vámi vybranou činností venku/vevnitř TÝDNĚ během školního roku BEZ STÁLÉ PŘÍTOMNOSTI DOSPĚLÉHO (ve věku 10 let)“. Respondent byl dále vyzván k uvedení odhadu, pokud si není jist nebo nedokáže na otázku odpovědět. U každého typu hry, venku i vevnitř, byl uveden příklad počítání hodin tak, aby respondent bez obtíží pochopil zadání.

Součástí první části dotazníku byly ještě otázky o způsobu a frekvenci kontroly rodiči při hře, o vážnějších úrazech a prodělaných nemocech i o vážných situacích, jež mohly ovlivnit rodinné soužití. Respondent byl také požádán o popis jeho běžné hry venku s kamarády. V závěru bylo respondentovi umožněno upřesnit své odpovědi či se jinak volně vyjádřit.

Druhou část dotazníku tvořil dotazník Parental Bonding Instrument (dále jen PBI) převedený do online podoby. K tomuto převodu poskytla laskavý souhlas společnost Propsyco, s.r.o., která u nás dotazník vydala. Konkrétní dotazník byl zapůjčen prostřednictvím Katedry psychologie, díky PhDr. Martinu Lečbychovi, Ph.D.

Dotazník PBI je zaměřený na posouzení rodičovské vazby vnímané během prvních 16 let života. Vychází z předpokladu, že citové vazby v rodině jsou vysoce významné pro příští vývoj. Má 25 položek pro matku a otce zvlášť. Oba jsou pomocí čtyřstupňové škály hodnoceni na úrovni 2 subškál, péče a kontroly. Dotazník prošel validizační studií na české populaci. Ta potvrdila dobré psychometrické vlastnosti. Dotazník je hojně používán (Parker, 2011).

Před samotným spuštěním online dotazníku byla provedena malá testovací fáze na 4 respondentech, jejichž připomínky byly zapracovány. Tato fáze také sloužila k získání informací o času, který je průměrně potřeba k vyplnění celého dotazníku.

Verze online podoby dotazníku je součástí této práce jako Příloha 3.

7 Populace a výběrový soubor

7.1 Charakteristika populace

Vzhledem k tématice celé práce a výrazné roli každé z generací bylo mým záměrem soustředit výzkum na populaci České republiky.

Téma spontánní dětské hry je nepochybně spojeno s prostředím okolo dítěte, ať už se jedná o prostředí venkovní nebo uvnitř budovy. Do venkovního prostředí nepochybně zasahují podnebné podmínky, geografické uspořádání krajiny a podobné aspekty.

Hyperprotektivita je hlavním znakem určitého typu výchovy. Výchova je jednak výsledkem osobního nastavení, zkušeností a charakteru rodičů či jiných pečujících osob, a také výsledkem kulturních vlivů dané země, vlivu historického kontextu či aktuálního politického režimu.

Pokud se chci zabývat vztahem těchto dvou fenoménů, musím se ptát, co spojuje výše vyjmenované činitele těchto fenoménů v nejobecnějším slova smyslu. Zkoumání této problematiky na menší populaci, než je Česká republika, mi proto připadá nevhodné a téměř nereálné.

Vzhledem k nutnosti souhlasu zákonných zástupců s výzkumem v případě participace dítěte či osoby mladší 18 let a vzhledem k obtížnosti získávání tohoto souhlasu v případě online dotazníku jsem se rozhodla ohraničit populaci věkovou hranicí plnoletosti, tj. hranicí 18 let. Horní věková hranice byla stanovena až záhy po přezkoumání povahy dat z dotazníku. Vzhledem k tomu, že nejstarším respondentům bylo 75 let a starší respondenti nebyli ve vzorku zastoupeni, rozhodla jsem se nakonec z důvodu vyšší reprezentativnosti i pro horní hranici 75 let. Podle Českého statistického úřadu (2013; dále jen ČSÚ) bylo k 31.12.2012 v České republice 10 516 125 obyvatel, z toho 8 033 866 osob mezi 18 a 75 lety. Těchto 8 033 866 osob tedy tvoří populaci tohoto výzkumu. Počet žen a mužů v této populaci je 3 996 859 mužů a 4 037 007 žen, tedy jejich poměr je zhruba 1:1.

7.2 Proces výběru, kritéria výběru, velikost vzorku

Zmiňovaným online dotazníkem jsem sebrala data od 269 respondentů. Jednalo se o stratifikovaný náhodný výběr, jelikož vyplněním určitých položek v dotazníku se respondenti dělili do specifických vrstev (podle věku a podle velikosti obce) důležitých pro zajištění reprezentativnosti vzhledem k populaci ČR. Základními kritérii pro zahrnutí

každého jednotlivého respondenta do výběrového souboru byl věk 18 let a více a místo narození a vyrůstání do 10 let včetně na území dnešní České republiky.

Z tohoto důvodu jsem vyřadila všechny respondenty, jejichž uváděný věk byl nižší než 18 let nebo jejichž věk nebyl uveden. Dále jsem vyřadila všechny respondenty, kteří odpověděli „ne“ na otázku, zda se narodili a do 10 let vyrůstali na území dnešní České republiky.

U několika respondentů se zároveň s požadovaným číselným údajem u otázek na počet hodin hry objevil komentář, který upozorňoval, že uvedené číslo je relevantní pouze k určitému ročnímu období nebo k určitému typu počasí. Respondenti nejčastěji uváděli, že v zimě byl počet hodin hry venku nižší nebo že daný počet platí pouze za pěkného počasí. Tyto respondenty jsem z analýz rovněž vyřadila, jelikož u hodnot ostatních respondentů se předpokládalo, že tyto aspekty zahrnují do průměrování výsledné napsané hodnoty. Nejpočetnější skupinu nezařazených tvořili respondenti, kteří v otázkách na číselnou hodnotu (počet hodin hry) uváděli výhradně slovní odpovědi neobsahující žádný časový údaj (např. nevím; školní družina, ulice), jejichž časový údaj nedával smysl (např. 206 hodin; hra pondělí až pátek – 10 hodin, z toho s kamarády – 15 hodin) nebo zcela chyběl (např. 1x za 14 dní). Odpovědi na otázky ohledně počtu hodin hry byly upravovány na číselnou hodnotu, poněvadž často se objevovaly odpovědi rozpočítané na jednotlivé dny v otázce (např. 5×2 , $2 \times 6 = 12$) nebo byla uváděna rozmezí (např. 6 až 20 hodin). V těchto případech jsem vždy přistupovala k výpočtu násobku či průměru z uvedených hodnot, pokud byla respondentova „instrukce“ zřetelná z jeho zápisu. V Tabulce 1 popisují mortalitu souboru v číslech.

Tabulka 1: Popisné charakteristiky respondentů nezahrnutých do výběrového souboru

	Nesplnění kritéria věku	Nesplnění kritéria narození a vyrůstání v ČR	Časový údaj nedává smysl nebo zcela chybí	Uvedení počtu hodin hry s důrazem na roční období/počasí	Výhradně slovní odpověď	Mortalita celkem (n=269)
Muži	1	2	5	2	3	13
Ženy	1	3	6	3	4	17
Celkem	2	5	11	5	7	30

7.3 Charakteristiky výběrového souboru

V Tabulkách 2, 3, 4 a 5 uvádím charakteristiky souboru n=239 z několika hledisek.

Tabulka 2: Popisné charakteristiky souboru z hlediska věku

	Počet	Průměr	Směrodatná odchylka	Minimum	Maximum
Muži	110	43,92	16,03	18	75
Ženy	129	34,71	14,91	18	75
Celkem	239	38,95	16,1	18	75

Tabulka 3: Popisné charakteristiky souboru z hlediska finančního zabezpečení rodiny ve věku 10 let respondenta

	Podprůměrné	Průměrné	Nadprůměrné	Celkem
Muži	14	83	13	110
Ženy	7	111	11	129
Celkem	21	194	24	239

Tabulka 4: Popisné charakteristiky souboru z hlediska rodinné situace ve věku 10 let respondenta

	Úplná rodina	Neúplná rodina	Celkem
Muži	100	10	110
Ženy	113	16	129
Celkem	213	26	239

Tabulka 5: Popisné charakteristiky souboru z hlediska velikosti obce, kde respondent vyrůstal v 10 letech

	Do 1000 obyvatel	1001-10000	10001- 50000	50001- 100000	100000 a více	Celkem
Muži	13	11	16	18	52	110
Ženy	17	28	21	12	51	129
Celkem	30	39	37	30	103	239

8 Analýza

Při analýze jsem vycházela z cílů práce, které na tomto místě prezentuji ještě jednou.

Cíle:

- analyzovat vztah mezi dětskou spontánní hrou a protektivitou
- analyzovat spontánní dětskou hru napříč generacemi
- analyzovat vztah mezi dětskou spontánní hrou a velikostí obce, v níž dítě vyrůstá
- analyzovat vztah protektivity a počtu úrazů v dětství
- vytvořit základní deskripci druhů dětské spontánní hry
- kategorizovat věty, které slýchaly děti před/po či při hře
- popsat způsoby a frekvenci kontroly dítěte rodičem během hry

U každé z hypotéz bylo mým cílem vytvoření reprezentativního výběrového souboru. V hypotéze H2 se jednalo o reprezentativnost vzhledem k věkovým skupinám v ČR, v hypotéze H3 o reprezentativnost vzhledem k velikosti obcí v ČR. Rozhodla jsem se na základě toho, že v hypotéze H2 je jednou z proměnných věk respondenta a v hypotéze H3 zase velikost obce.

Pro hypotézy H1 a H4 jsem se rozhodla využít taktéž reprezentativnost vzhledem k věkovým skupinám v ČR stejně jako u hypotézy H2. Hlavním důvodem bylo takřka stejné procentuální zastoupení obyvatel ve všech pěti věkových skupinách. Testování tudíž mohlo proběhnout bez redukce dat z dat metrických na data ordinální a bylo možné použít parametrickou metodu, a sice Pearsonovu korelaci.

8.1 Analýza vztahu spontánní dětské hry a rodičovské protektivity

Tato podkapitola se vztahuje k hypotéze H1, jež zní:

„Mezi počtem hodin strávených spontánní hrou venku u desetiletých dětí a skórem protektivity jejich rodičů měřeným dotazníkem PBI v dospělosti existuje negativní korelace.“

Tato hypotéza předpokládá, že rodičovská protektivita souvisí s ochotou pouštět dítě ven volně si hrát. Můžeme uvažovat, že čím méně je rodič protektivní, tím více je ochoten pouštět dítě ven a tím větší počet hodin dítě venku skutečně stráví.

Z důvodu reprezentativnosti jsem rozdělila u této hypotézy výběrový soubor do pěti věkových skupin, a to stejným poměrem, v jakém se tyto skupiny vyskytují v České republice. Z důvodu nedostatečného sycení některých kategorií jsem výchozí výběrový soubor (n=239) zmenšila na polovinu, čímž jsem dosáhla toho, že každá z pěti věkových skupin má přesné procentuální zastoupení vzhledem k populaci ČR.

Charakteristiky nového souboru n=120 jsou uvedeny v Tabulce 6 a v Tabulce 7.

Tabulka 6: Popisné charakteristiky souboru n=120 z hlediska věku

	Počet	Průměr	Směrodatná odchylka	Minimum	Maximum
Muži	67	48,76	15,36	18	75
Ženy	53	39,64	15,49	19	75
Celkem	120	44,73	16,07	18	75

Tabulka 7: Popisné charakteristiky souboru n=120 z hlediska věkových skupin

Věková skupina	Zastoupení v populaci v %	Očekávaná četnost n=239	Očekávaná četnost n=120	Reálná četnost n=239	Konečné složení souboru n=120
18-29 let	20	48	24	91	24
30-39 let	22	52	26	34	26
40-49 let	18	43	22	47	22
50-59 let	17	41	20	33	20
60-75 let	23	55	28	34	28
Celkem	100	239	120	239	120

Z Tabulky 7 je patrné, že při zmenšení původního výběrového souboru o polovinu je možné zachovat procentuální zastoupení jednotlivých skupin v populaci. Reálná četnost

souboru v každé skupině je větší než očekávaná četnost v souboru $n=120$. Pomocí náhodného výběru (skrže generátor náhodných čísel na internetu) byl tedy vybrán potřebný počet respondentů.

Následně proběhlo testování hypotézy H1 skrže proměnnou celkový počet hodin strávených volnou hrou venku ve věku 10 let respondenta a proměnnou celkový skóre (tj. součet skóre u matky a otce) protektivity v dotazníku PBI. Obě proměnné jsou proměnné metrické, navíc i přes rozdělení do věkových skupin se ukazuje, že jednotlivé skupiny nabývají v populaci přibližně stejného rozložení. Z těchto důvodů jsem se rozhodla pro Pearsonovu korelaci. Testování proběhlo v programu Statistica 12, jenž byl získán skrže Katedru psychologie.

Z provedeného testování vyplývá, že mezi celkovým počtem hodin strávených volnou hrou venku ve věku 10 let respondenta a celkovým skórem protektivity v dotazníku PBI nepozorujeme signifikantní korelaci.

Na základě těchto výsledků zamítám hypotézu H1.

8.2 Analýza spontánní dětské hry napříč generacemi

Tato podkapitola se vztahuje k hypotéze H2, jež zní:

„Mezi počtem hodin strávených spontánní hrou venku u desetiletých dětí a aktuálním věkem těchto již dospělých osob existuje pozitivní korelace.“

Tato hypotéza je předpokladem toho, že čím dříve se člověk narodil, tím více si hrál venku. Nebo také čím později se člověk narodil, tím méně si hrál venku - čili směrem od starších generací k současnějším by měl být pozorovatelný onen pokles spontánní hry venku.

Pro testování této hypotézy jsem využila stejný výběrový soubor jako u hypotézy H1. Charakteristiky souboru jsou uvedeny v Tabulce 6 a v Tabulce 7.

Následně proběhlo testování hypotézy H2 skrže proměnnou aktuální věk respondenta a proměnnou celkový počet hodin strávených volnou hrou venku ve věku 10 let respondenta. Obě proměnné jsou opět proměnné metrické, zvolila jsem tedy Pearsonovu korelaci. Z provedeného testování vyplývá, že mezi aktuálním věkem respondenta a celkovým počtem hodin strávených volnou hrou venku ve věku 10 let respondenta pozorujeme statisticky významný pozitivní vztah, $r(118) = 0,19$; $p < 0,05$.

Na základě těchto výsledků přijímám hypotézu H2.

8.3 Analýza vztahu spontánní dětské hry a velikosti obce

Tato podkapitola se vztahuje k hypotéze H3, jež zní:

„Mezi počtem obyvatel města, ve kterém dítě vyrůstá ve svých 10 letech, a počtem hodin strávených spontánní hrou venku u desetiletých dětí existuje negativní korelace.“

Jedná se všeobecný, avšak doposud objektivně nedoložený předpoklad, že děti vyrůstající ve městě netráví tolik času venku oproti dětem vyrůstajícím na vesnici.

Z důvodu reprezentativnosti jsem soubor testující tuto hypotézu dělila do 5 skupin podle velikostí obcí v ČR a držela se procentuálního zastoupení podle ČSÚ (2013) k roku 2012. Kvůli nedostatečnému sycení některých kategorií v souboru $n=239$ jsem se posléze rozhodla zmenšit testovaný výběrový soubor tak, aby každá z 5 skupin měla přesné procentuální zastoupení v souboru a splňovala tak reprezentativnost vůči populaci. Konkrétní hodnoty lze najít v Tabulce 8 a v Tabulce 9.

Tabulka 8: Popisné charakteristiky souboru $n=117$ z hlediska věku

	Počet	Průměr	Směrodatná odchylka	Minimum	Maximum
Muži	52	46,65	15,46	20	75
Ženy	65	36,08	16,2	19	75
Celkem	117	40,78	16,73	19	75

Tabulka 9: Popisné charakteristiky souboru $n=117$ z hlediska velikosti obce

Počet obyvatel	Zastoupení v populaci v %	Očekávaná četnost $n=239$	Očekávaná četnost $n=120$	Reálná četnost $n=239$	Konečné složení souboru $n=117$
Do 1000	27	65	33	30	30
1001 – 10 000	21	50	25	39	25
10 001 – 50 000	20	48	24	37	24
50 001 – 100 000	11	36	13	30	13
100 001 a více	21	50	25	103	25
Celkem	100	239	120	239	117

Z tabulky můžeme vidět, že při zmenšení původního výběrového souboru o polovinu je možné zachovat procentuální zastoupení jednotlivých skupin z populace. Reálná četnost souboru v každé skupině je větší než očekávaná četnost souboru $n=120$. Pomocí náhodného výběru (skrze generátor náhodných čísel na internetu) byl vybrán požadovaný počet respondentů. Pouze v první skupině respondentů uvádějících velikost obce do 1000 obyvatel chybí do nasycení této kategorie 3 respondenti. Z tohoto důvodu je výsledný soubor pro hypotézu H3 $n=117$.

Následně proběhlo testování hypotézy H3 skrze proměnné velikost obce a celkový počet hodin strávených volnou hrou venku ve věku 10 let. První proměnná se skládala z výše uvedených pěti kategorií, které byly zastoupeny číslicemi od 1 do 5 vzestupně s rostoucím počtem obyvatel. Jednalo se tedy o ordinální proměnnou. Proměnná počet hodin byla vypočítána součtem počtů hodin strávených spontánní hrou venku během týdne a o víkendu. Jednalo se o metrickou proměnnou. Vzhledem ke kombinaci ordinální a metrické proměnné jsem se rozhodla pro použití Spearmanovy korelace.

Z provedeného testování vyplývá, že mezi počtem obyvatel města a počtem hodin hry venku pozorujeme statisticky významný negativní vztah, $r_p (n = 117) = - 0,25$; $p < 0,01$.

Na základě těchto výsledků přijímám hypotézu H3.

8.4 Analýza vztahu rodičovské protektivity a počtu úrazů v dětství

Tato podkapitola se vztahuje k hypotéze H4, jež zní:

„Mezi počtem úrazů dítěte a skórem protektivity jeho rodičů měřeným dotazníkem PBI v dospělosti existuje negativní korelace.“

Uvažujeme tedy tím způsobem, že čím méně jsou rodiče protektivní, tím více jsou ochotni dát svému dítěti volnost a tím více je pravděpodobné, že se dítě při hře nebo při volném pohybu zraní.

Pro testování této hypotézy jsem využila stejný výběrový soubor jako u hypotéz H1 a H2. Jelikož v dotazníku byla otázka na počet vážných úrazů otázkou otevřenou, bylo nutné přepsat tyto položky na číselné údaje na základě toho, co respondent uvedl. Při tomto přepisu jsem se řídila výhradně tím, co respondent uvedl do této kategorie, aniž bych nějakým způsobem hodnotila závažnost daného úrazu.

Charakteristiky souboru jsou uvedeny v Tabulce 6 a v Tabulce 7.

Následně proběhlo testování hypotézy H4 skrze proměnnou počet úrazů dítěte do 10 let včetně a proměnnou celkový skór (tj. součet skóru u matky a otce) protektivity v dotazníku PBI. Obě proměnné jsou proměnné metrické, zvolila jsem tedy Pearsonovu korelaci.

Z provedeného testování vyplývá, že mezi počtem úrazů dítěte do 10 let včetně a celkovým skórem protektivity v dotazníku PBI nepozorujeme signifikantní korelaci.

Na základě těchto výsledků zamítám hypotézu H4.

8.5 Deskripce druhů spontánní dětské hry při pobytu venku

Při otázce na popis typické hry venku s kamarády ve věku 10 let se objevovalo mnoho odpovědí, většinu z nich ale bylo možné zařadit do několika kategorií. Přehled nejčastějších kategorií, do kterých uváděná dětská hra venku spadala, je k dispozici v Tabulce 10 včetně četnostního a procentuálního zastoupení v souboru. Před uvedením této tabulky se pokusím upřesnit, co všechno do každé kategorie spadalo.

Sport – hra spojená se sportovní aktivitou, nejčastěji míčové hry (především fotbal a vybíjená)

Hra 1 - do této kategorie řadím aktivity typické pro hřiště či sídliště – zahrnuje pohyb na hřišti (průlezký, houpačky, kolotoče), skákání gumy, skákání panáka, pogy, céčka apod.

Hra v přírodě - zahrnuje nejčastěji hru v lese nebo hru u vody/ve vodě nebo také hru na louce, na poli či v seně

Hra 2 - do této kategorie jsem zahrnula hry založené na ústní lidové slovesnosti, hry spojené s různými říkadly a také hry, jež nejsou závislé na určitém předmětu; řadím sem hry jako schovávaná, honěná, hra na slepou bábu, cukr káva limonáda, přijela babička z Číny, Honzo vstávej, krvavé koleno, šipkovaná, král vyzývá své vojsko, kámen nůžky papír, čáp ztratil čepičku, na ovečky, štronzo, mrazík, čára, stopování, sochy, šlapka, na třetího a jiné.

Kolo – odděleno od sportu a zavedeno jako samostatná kategorie pro vysoký výskyt

Hra „na...“ – např. na mámu a tátu, na školu, na obchod, na piráty, na válku, na lupiče, na vaření apod.

Hra v zimě – jakýkoli druh hry spojen s tímto zimním obdobím a pobytem venku

Lezení po stromech

Bunkry – stavění bunkrů, skrýší apod.

Dobrodružné výpravy – prozkoumávání okolí, objevování města/vesnice, návštěva kamarádů v okolních vesnicích, výlety, hledání pokladu apod.

Procházky – procházky, vycházky, např. i po městě

Povídání si

Panenky/auta – hra s typickými hračkami pro holky nebo kluky, v drtivé většině panenky či auta

Zvířata – hra zahrnovala zvíře či zvířata, venčení psa, ale i chytání čolků, raků, pasení hus apod.

Lumpárny – blbosti, neplechy, ale i rvačky, poflakování se, naschvály aj.

Česání ovoce/plodin – česání jablek, sběr lesního ovoce, hub

Střelba – ze vzduchovky, z flusačky

Společenské/slovní hry

Tabulka 10: Popisné charakteristiky souboru z hlediska kategorií, jež se objevují v popisu hry venku

	Četnost v souboru n=239	Procentuální zastoupení v souboru n=239	Celková četnost souboru
Sport	161	67 %	239
Hra 1	104	44 %	239
Hra v přírodě	85	36 %	239
Hra 2	84	35 %	239
Kolo	83	35 %	239
Hra „na...“	67	28 %	239
Hra v zimě	36	15 %	239
Lezení po stromech	36	15 %	239
Bunkry	35	15 %	239
Dobrodružné výpravy	24	10 %	239
Procházky	17	7 %	239
Povídání si	17	7 %	239
Panenky/auta	17	7 %	239
Zvířata	16	7 %	239
Lumpárny	12	5 %	239
Česání ovoce/plodin	6	3 %	239
Střelba	5	2 %	239
Společenské/slovní hry	4	2 %	239

Je vidět, že co se týká druhů her hraných venku, převažuje zastoupení her v kategoriích Sport, Hra 1, Hra v přírodě, Hra 2 a Kolo. Více než čtvrtina respondentů uváděla také Hru „na...“.

8.6 Kategorizace vět slýchaných před/po či při hře

8.6.1 Hra venku

Uvedené věty respondentů obsahovaly nejčastěji pojmy z následujících kategorií, přičemž nebyl kladen důraz na znění konkrétní věty, ale spíše na její zařaditelnost do kategorie. Uvedená čísla jsou orientační vzhledem k neostrosti hran jednotlivých kategorií a jejich

možnému překrývání. U každé z 15 kategorií uvádím autentické podoby některých vět, které do ní byly zahrnuty. Četnostní a procentuální shrnutí je v Tabulce 11.

Časové upozornění

- Přijď včas na oběd.
- Vrať se včas.
- Za dvě hodiny ať jsi doma.

Bav se/Jaké to bylo?/Pokárání po příchodu

- Hezky se bav.
- Byla tam zábava?
- Kde ses toulala?
- V kolik se chodí domů?
- Kde jsi zase litala? Tys neslyšela, že volám?
- Jaké to bylo?

Bezpečnost

- Dávej na sebe pozor, buď opatrný, ať se ti nic nestane.
- Dávej pozor na Toma.

Otázky informační (zvídavé)

- Kam jdeš?
- Co budete dělat?
- S kým budeš venku?

Oblečení

- Vezmi si něco na hlavu, fouká tam nebo šátek na krk, fouká tam.
- Ty tepláky máš nový, tak ne, abys je hned zas roztrhal.
- A ne že se vrátíš jako prase.

Žádnou/žádnou pravidelně

- Žádná pravidelně se opakující.
- Taková věta neexistovala.

Nepamatuji se/nevím

- Nevím.
- Nevzpomínám si.
- Nepamatuji se.

Slušné chování

- Žádné kraviny a pamatuj na slušné vychování.

Kontrola povinností

- Máš úkoly hotové?
- Máš všechno splněné?

Hlad/žízeň

- Máš hlad?
- Chcete něco k pití, k jídlu?
- Napij se.

Nechod'/nedělej

- Nechod' daleko.
- Nedělej blbosti.

Provoz

- Dávejte pozor na auta, ať vás nic nepřejede!
- Pořádně se rozhlédni!

Cizí lidé

- Nechod' nikam s nikým cizím.
- Nebav se s cizími lidmi a nic si od nich neber.

Umytí rukou

- Umyj si ruce.

Nezapomeň

- Nezapomeň si hodinky.
- Vezmi si klíče.

Tabulka 11: Popisné charakteristiky souboru n=239 z hlediska kategorií vět slýchanych v souvislosti s hrou venku

	Četnost v souboru n=239	Procentuální zastoupení v souboru n=239	Celková četnost souboru
Časové upozornění	77	32 %	239
Dotazy na hru/Přání dobré zábavy/Pokárání po příchodu	57	24 %	239
Bezpečnost	54	23 %	239
Otázky informační/zvídavé	21	9 %	239
Oblečení	21	9 %	239
Žádnou/ Žádnou pravidelně	17	7 %	239
Nepamatuji se/Nevím	14	6 %	239
Slušné chování	14	6 %	239
Kontrola povinností	13	5 %	239
Hlad/žízeň	11	5 %	239
Nechod'/nedělej	11	5 %	239
Provoz	11	5 %	239
Cizí lidé	7	3 %	239
Umytí rukou	7	3 %	239
Nezapomeň...	3	1 %	239

V Tabulce 12 je uvedeno četnostní a procentuální zastoupení osob, od kterých respondent slýchal výše uvedené věty.

Tabulka 12: Popisné charakteristiky souboru z hlediska osob, od kterých respondenti slýchali věty v souvislosti s hrou venku

	Četnost v souboru n=239	Procentuální zastoupení v souboru n=239	Celková četnost souboru
Matka	125	52 %	239
Otec	33	14 %	239
Babička	14	6 %	239

Nejčastěji slýchané věty jsou ty, jež lze zařadit do kategorií Časové upozornění, Dotazy na hru/Přání dobré zábavy/Pokárání po příchodu a Bezpečnost. Ve více než polovině případů slýchali respondenti tyto věty od svých matek.

8.6.2 Hra vevnitř

I u otázky na věty, jež slýchali respondenti při hře vevnitř, byly odpovědi utříděny do několika kategorií. Opět nebyl kladen důraz na znění konkrétní věty, ale na její zařaditelnost do kategorie a opět je patrná neostrost hran kategorií. Uvádím příklady znění některých vět a četnostní a procentuální shrnutí v Tabulce 13.

Žádnou/Žádnou pravidelně

- Žádná pravidelně se opakující.
- Taková věta neexistovala.

Nepamatuji se/nevím

- Nevím.
- Nevzpomínám si.
- Nepamatuji se.

Ne...!

- Nedělejte takový kravál.
- Nic nerozbij.
- Neřvěte.
- Nedupej.
- Nezlob.
- Nelítej.
- Neskákej po té posteli.

Příkazy/Kontrola povinností

- Protáhni se, hrbíš se, budeš zkrácenej.
- Buďte zticha.
- Máš hotové úkoly?
- Měl bys méně sedět u toho počítače.
- Buď rád, že máš doma hezké prostředí, hračky, a neber to jako samozřejmost.

Zájem rodičů o hru

- Co děláte?
- S čím si hraješ?

Úklid věcí

- Nepořádek uklidíš!
- Ten binec si uklidíte.
- Kdo to bude uklízet?
- Vy jste zase udělali bordel!

Jídlo/Pití

- Nemáš hlad?
- Chceš něco jíst?

Jdi ven

- Proč si nejdeš hrát ven na zahradu?
- Jdi raději ven.

Pojď mi pomoci

- Pojď mi s něčím pomoci.
- Nech už toho hraní a pojď mi pomoci s nádobím.

Tabulka 13: Popisné charakteristiky souboru n=239 z hlediska kategorií vět, které slychali respondenti v souvislosti s hrou vevnitř

	Četnost v souboru n=239	Procentuální zastoupení v souboru n=239	Celková četnost souboru
Nepamatuji se/Nevím	49	21 %	239
Žádná věta/ Žádná opakující se věta	43	18 %	239
Ne...!	41	17 %	239
Příkazy/Kontrola povinností	26	11 %	239
Zájem rodičů o hru	23	10 %	239
Úklid věcí	20	8 %	239
Jídlo/Pití	12	5 %	239
Doporučení jít ven	7	3 %	239
Žádost o pomoc	2	1 %	239

V Tabulce 14 je uvedeno četnostní a procentuální zastoupení osob, od kterých respondent slychal výše uvedené věty.

Tabulka 14: Popisné charakteristiky souboru n=239 z hlediska osob, od kterých respondenti slychali věty v souvislosti s hrou vevnitř

	Četnost v souboru n=239	Procentuální zastoupení v souboru n=239	Celková četnost souboru
Matka	58	24 %	239
Otec	17	7 %	239
Babička	6	3 %	239
Sourozenec	4	2 %	239

U vět souvisejících s hrou vevnitř si respondenti nejčastěji žádnou takovou větu nepamatuji, nebo tvrdí, že taková věta vůbec neexistovala. Velmi často také uvádějí negativně formulované rozkazy a zákazy. Nejčastěji tyto věty slychali respondenti od matky.

8.7 Způsoby a frekvence kontroly

Po prozkoumání odpovědí respondentů ohledně způsobu kontroly rodiči během hry bylo patrné, že respondent často nemusel vědět, zda jej rodič kontroluje či nikoli (např. při pohledu z okna). Významnou roli ve volném pohybu respondenta určitě hrála i blízkost, která se často nezdůrazňovala, protože byla přirozenou samozřejmostí – dítě si prostě chodilo hrát před dům. Do kategorie „bez kontroly“ byli zařazeni pouze ti respondenti, kteří doopravdy neuvedli ani jednu z následujících kategorií. Je však pravděpodobné, že i oni se nějakým způsobem museli hlásit nebo minimálně domlouvat o příchodu domů.

Přehled nejčastějších způsobů kontroly demonstruje Tabulka 15. Obsah některých kategorií upřesňuji níže.

Hodina (i průběžně) – respondent musel být v určitou hodinu doma, popř. se v určitou hodinu přijít ukázat

Volání/Pohled z okna/Poslech – způsobem kontroly byla dohoda, že respondent přijde na zavolání nebo bude na doslech; patří sem také kontrola respondenta pohledem z okna

Informovanost – způsobem „kontroly“ v tomto případě byla nutnost informování rodiče o tom, kam dítě jde, s kým nebo také co bude dělat

Znamení – signálem pro návrat domů nebyla hodina, ale nějaké znamení v podobě vyvěšené osušky na balkoně, klekání nebo setmění

Sourozenec – způsobem kontroly byl sourozenec, který byl s respondentem venku po celou dobu

Omezení – způsobem kontroly bylo omezení, kam až respondent smí jít, co smí dělat apod.

Tabulka 15: Popisné charakteristiky souboru $n=239$ z hlediska kategorií způsobů, kterými byl respondent kontrolován v souvislosti s hrou venku

	Četnost v souboru $n=239$	Procentuální zastoupení v souboru $n=239$	Celková četnost souboru
Hodina (i průběžně)	101	42 %	239
Volání/Pohled z okna/Poslech	69	29 %	239
Bez kontroly	59	25 %	239
Informovanost	19	8 %	239
Telefon/Mobil	17	7 %	239
Osobní kontrola	10	4 %	239
Znamení	5	2 %	239
Sourozenec	4	2 %	239
Omezení	3	1 %	239
Hotové povinnosti	2	1 %	239

Nejčastějším způsobem „kontroly“ bylo určení hodiny příchodu zpět domů, popř. určení průběžné hodiny, kdy se má dítě ohlásit. Častá byla také kontrola pohledem či poslechem. Poměrně významné zastoupení respondentů uvádělo, že byli zcela bez kontroly. Do této kategorie jsem zařazovala pouze respondenty, kteří odpověděli pouze „nekontrolovali“, ačkoli mnoho respondentů uvádělo např. „nekontrolovali, pouze byla dána hodina návratu“.

U otázky na frekvenci kontroly při volné hře narážel výzkum na několik obtíží. Někteří respondenti potvrzovali, že kontrola probíhala v určitém intervalu, avšak časový údaj zde nebyl uveden. Dalším problémem byl rozdíl mezi kontrolou a hlášením se. Je možné, že někteří respondenti nepovažovali ohlášení se rodičům za kontrolu, ačkoli já bych je do dané kategorie zahrнула, jelikož výsledkem by bylo to, že dítě bylo zkontrolováno. Přehled četností a procentuální zastoupení shrnuje Tabulka 16.

Tabulka 16: Popisné charakteristiky souboru $n=239$ z hlediska frekvence, s jakou byl respondent kontrolován během hry venku

	Četnost v souboru $n=239$	Procentuální zastoupení v souboru $n=239$	Celková četnost souboru
Vůbec	130	54 %	239
1x-3x za celou dobu hraní	29	12 %	239
1x za 1,5 – 3 hodiny	17	7 %	239
1x za hodinu	16	7 %	239
Častěji než 1x za hodinu	10	4 %	239
Nepamatuji se/Nevím	7	3 %	239
Neustále	5	2 %	239
Občas/Namátkově	4	2 %	239

Více než nadpoloviční část respondentů nebyla během hry ani jednou kontrolována. Druhým nejčastějším typem frekvence kontroly byla kontrola jednou až třikrát za celou dobu hraní (nejčastěji celý den či celé odpoledne).

9 Diskuze

9.1 Hypotézy

Můžeme vidět, že přijetí hypotézy H2 naznačuje souvislost mezi aktuálním věkem a počtem hodin hry ve věku 10 let. Jinými slovy: čím menší byl aktuální věk respondenta, tím menší byl počet hodin, které respondent strávil hrou venku v 10 letech. Domnívám se tedy, že z těchto výsledků lze usuzovat, že spontánní dětská hra skutečně mizí. Nevíme sice bližší informace o tomto úbytku, např. zda je lineární nebo čím přesně je způsoben - jistý trend mizení zde lze ale neoddiskutovatelně pozorovat. Mezi zmíněné možné příčiny tohoto mizení může patřit proměna sociokulturního klimatu, technický pokrok nebo větší a větší důraz na bezpečnost jedince. To jsou ale pouze domněnky.

Přijetí hypotézy H3 je ještě zajímavější. Její přijetí na hladině významnosti 0,01 totiž ukazuje, že čím menší je velikost obce, v níž respondent ve věku 10 let vyrůstal, tím vyšší je počet hodin, které strávil v tomto věku hrou venku. O tomto fenoménu se již dlouho mluví především na veřejnosti i v médiích a přijetím této hypotézy se zdá, že možná opravdu existuje plošná souvislost mezi prostředím, kde dítě vyrůstá, a časem, který stráví venku. Důvodů, proč tomu tak je, může být celá řada. Můžeme uvažovat např. o menším provozu nebo větší blízkosti přírody v menších obcích a městech. Opět se ale jedná o pouhé spekulace.

V případě hypotéz H1 a H4 se neprokázal signifikantní vztah, dokonce lze u obou pozorovat mírně opačný trend, než jaký jsme předpokládali v rámci hypotézy.

U hypotézy H1 jsme předpokládali negativní korelaci, jelikož jsme uvažovali, že na počátku možná stojí rodičovská protektivita, která omezuje dítě ve volné hře venku a snižuje tak počet hodin touto hrou strávený. Hypotéza se nepotvrdila. Nepotvrdila se ani hypotéza H4, která předpokládala, že čím menší je počet úrazů, tím větší je skóre protektivity. Jedním z možných vysvětlení je to, že vztah proměnné skóre protektivity k proměnné počet hodin hry a k proměnné počet úrazů je ovlivňován nějakou další proměnnou. Domnívám se, že by bylo vhodné pokusit se v budoucnu dané vztahy prozkoumat ještě jinými metodami.

9.2 Další analýzy

Z analýzy druhů hry venku jsme zjistili, že nejvýznamnější je zastoupení sportovních aktivit, her na hřišti, her v přírodě, her vycházejících z ústní lidové slovesnosti a také her „na něco“. Z těchto pěti kategorií jsou patrné prvky fantazie ve hře, stejně jako prvky pohybu nebo pobytu v přírodě.

Co se týká rozboru způsobu kontroly dětské hry, nejčastěji probíhala kontrola skrze hodinu návratu popř. průběžného hlášení, vzdálenou kontrolou v podobě pohledu z okna, zavolání či zapískání anebo neprobíhala vůbec. Frekvence, s jakou kontrola probíhala, byla ve více než polovině případů nulová, tj. v průběhu hry neproběhla ani jednou nebo proběhla jednou až třikrát za dobu hraní, tj. za den či celé odpoledne.

U vět slýchaných před hrou, po hře nebo během hry venku dominovaly věty odkazující na čas nebo věty komentující nějakým způsobem hru a pobyt venku, ať už před hrou či po hře. Velmi časté byly také věty odkazující na bezpečnost.

U vět slýchaných vevnitř si respondenti nejčastěji nevybavují konkrétní větu, nebo tvrdí, že žádná taková věta ani neexistovala. Nejčastěji slýchanými větami pak byly negativně formulované rozkazy, jako například nedělej, nekřič, neskákej apod.

V porovnání vět u hry venku a vět u hry vevnitř je tak zřejmé, že u hry vevnitř je dítě přirozeně takřka neustále pod kontrolou rodiče či jiné autority. Také mnohem častěji a hlavně přímo v průběhu své hry slýchá od této autority příkazy, jež jsou negativně formulované. Jsem přesvědčená, že tento fakt může narušovat a také narušuje právě spontánnost a volnost hry dítěte, protože ji neustále nějakým způsobem reguluje, mění a usměrňuje podle požadavků, které nevychází z dítěte, nýbrž z autority.

9.3 Limity výzkumu

Celý výzkum má samozřejmě také své limity, jichž jsem si plně vědomá. Především je to nemožnost respondenta s jistotou uvést přesný číselný údaj o počtu hodin hry, která probíhala v době před často i desítkami let. Tuto problematiku častokrát zmiňovali i respondenti sami a pravděpodobně jim tento aspekt značně ztěžoval samotné vyplnění dotazníku. Nepředpokládala jsem, že uvedená čísla budou exaktně přesná, přesto jsem viděla určitý smysl v tom, aby se respondenti zamysleli a počet hodin hry v daném věku alespoň odhadli. Jak jsem již uvedla v části popisující dotazník samotný, vycházela jsem z jednoduchého předpokladu, že dítě, které si hrálo v dětství více a má z her více zážitků a vzpomínek, se při přemýšlení o tomto tématu a při vytváření číselného odhadu přikloní

spíše k vyššímu číslu. Naopak respondent, který má na svou hru méně vzpomínek, se přikloní spíše k číslu nižšímu. Z tohoto důvodu tedy uvádění čísel, byť odhadů nebo průměrů, mělo smysl.

Dalším nesporným limitem práce je nepřesné zadání otázek týkajících se druhů hry, způsobů a frekvence kontroly hry a vět slýchaných v souvislosti s hrou venku či hrou vevnitř. Zaměření především na testování statistických hypotéz a také nedostatečná předchozí znalost herního prostředí a této problematiky mě při analýze těchto otázek postavila před nelehký úkol vytváření kategorií, jejichž hranice nebyly a nejsou ostré. Zároveň proto, že prostor pro odpovědi na tyto otázky byl volný a nebyl utvářen možnostmi, bylo respondentovi umožněno odpovědět nepřesně, nejasně nebo neodpovědět na všechny položené otázky.

Jedním z limitů je i volba slov v názvu práce. S ohledem na zvolený způsob testování, jímž byly korelace, které vypovídají pouze o souvislosti a nikoli o příčinnosti, by bylo vhodnější v názvu hovořit o souvislosti hry a hyperprotektivity a ne o důsledku.

V neposlední řadě je nezbytné zmínit se o limitu práce, který vyplývá z velikosti výběrového souboru. Výsledky testování výběrového souboru o této velikosti nelze jednoduše zobecnit na celkovou populaci o velikosti České republiky.

9.4 Etika výzkumu

Celý výzkum probíhal plně v souladu s etickými principy. Účast na výzkumu (vyplnění a zaslání dotazníku) byla dobrovolná a anonymní. Respondenti byli v úvodu dotazníku seznámeni s účelem výzkumu a obdrželi kontakt na mou osobu. Měli rovněž možnost k čemukoli se vyjádřit v závěru dotazníku. V případě zájmu o souhrnné výsledky výzkumu mohli vyplnit pole s emailovou adresou. Všechna data včetně těchto emailových adres byla po celou dobu výzkumu chráněna a byla přístupná pouze po zadání hesla k soukromému Google účtu anebo po zadání hesla chránící počítač výzkumníka. Žádná data nebyla předána třetí straně. Respondenti nebyli klamáni.

9.5 Další vývoj

Co se týká dalšího vývoje tohoto tématu, doporučila bych zajímat se především o fakt, že dětská spontánní hra mizí, a pokusit se nalézt proměnné, které mohou toto mizení způsobovat či ovlivňovat. Domnívám se také, že jednou z těchto proměnných stále může

být hyperprotektivita, která možná byla v tomto výzkumu pouze špatně definována nebo zkoumána nevhodným způsobem.

Jsem přesvědčená, že jakékoli hlubší zkoumání dětské hry, a především té volné, spontánní, může být a bude pro oblast psychologie zabývající se rodinou či výchovou přínosné.

10 Závěr

Závěrem bych ráda stručně shrnula klíčové poznatky mého výzkumu:

- mezi počtem obyvatel obce a počtem hodin hraní v dětství v 10 letech existuje statisticky významná negativní korelace; $r_p (n = 117) = - 0,25$; $p < 0,01$
- mezi aktuálním věkem a počtem hodin hraní v dětství v 10 letech existuje statisticky významná pozitivní korelace; $r (118) = 0,19$; $p < 0,05$
- mezi počtem hodin hraní v dětství v 10 letech a skórem rodičovské protektivity měřeným dotazníkem PBI neexistuje signifikantní korelace
- mezi počtem úrazů dítěte do 10 let včetně a skórem rodičovské protektivity měřeným dotazníkem PBI neexistuje signifikantní korelace
- nejčastějšími druhy dětské hry venku ve věku 10 let jsou sportovní aktivity, hry na hřišti, hry v přírodě, hry vycházející z ústní lidové slovesnosti a také hry „na něco“
- nejčastějšími způsoby kontroly dětí v souvislosti s venkovní hrou jsou udaná hodina návratu či průběžné hlášení, pohled z okna, zavolání, zapískání - anebo kontrola neprobíhala vůbec
- nejčastějšími frekvencemi, s jakými byly děti během hry venku kontrolovány, jsou nulová kontrola a kontrola 1x – 3x za celou dobu hraní
- nejčastěji slýchané věty před hrou venku, po ní či během ní jsou věty odkazující na čas, věty komentující hru a pobyt venku a věty odkazující na bezpečnost
- nejčastěji slýchané věty v souvislosti s hrou vevnitř jsou negativně formulované rozkazy; respondenti si ve většině případů ale žádnou větu slýchanou v souvislosti s hrou vevnitř nepamatují nebo tvrdí, že žádná taková věta u nich neexistovala

Souhrn

Hrou se odedávna zabývaly různé směry filosofie, pedagogiky i psychologie. Je to velice specifický pojem. Hra může nabývat rozdílných významů v různých kulturách, být chápána jako prostředek pro osvojování adaptačních dovedností nebo být vnímána jako jeden z pólů škály, na jejímž druhém konci se nachází práce.

V dnešních definicích hry se zdůrazňuje především cíl ve hře samé, její jedinečnost a důležitost možnosti volby při hře. Na hru se pohlíží jako na jednu ze základních lidských činností, zpravidla doprovázenou pocitem napětí a pocitem radosti, nebo jako na jakýsi druh „jiného bytí“.

Spontánní nebo také volná hra je specifickým druhem hry. Jejími hlavními znaky jsou dobrovolnost, vlastní volba, nekontrolovanost a neovlivňování autoritou. Podle převážně zahraničních výzkumů z posledních několika let má spontánní hra pozitivní a nezanedbatelný vliv na vývoj kognitivních schopností. Prokázalo se také, že kontrola dětí nad jejich vlastní hrou klesá, pokud je ve hře zahrnutý nějaký dospělý. Mezi pozitivní koreláty spontánní hry může patřit přesvědčení rodičů dítěte o bezpečnosti prostředí, znalost prostředí nebo fakt, že v blízkém okolí má dítě velké množství kamarádů. Pro spontánní hru jsou také důležité podněty zvenku. Děti dávají při spontánní hře přednost tomu prostředí, které je na tyto podněty bohatší. Na počátku 20. st. byla hra často spojena s povinnostmi okolo domácnosti či statku. Pobyt v přírodě byl nedílnou součástí života dětí. Postupem času přestávala hra být spojena s těmito povinnostmi a získala onen rekreační charakter. Získávala také širší spektrum činností, které pod ni byly zahrnuty, stále ale probíhala převážně venku. V současnosti se do hry dětí promítá velký vliv technického pokroku a médií.

Hyperprotektivita nebo také nadbytečná ochrana je nevhodný styl výchovy, kdy rodiče brání dítěti v získávání dovedností, které jsou nezbytné pro zvládnutí rizikových situací. Jedním z hlavních znaků hyperprotektivity je nepřiměřenost ochrany vůči reálnému riziku. Z výzkumů vyplývá, že dnešní děti jsou mnohem více v bezpečí než minulé generace. Přesto se důraz na bezpečí jedince a především dítěte neustále zvyšuje. Motivace rodičů k hyperprotektivě je v drtivé většině případů benigní, ale sama hyperprotektivita benigní není. Úzkost je spojena s rodičovstvím odedávna, avšak dnes ji rodiče před dětmi otevřeně projevují, čemuž pomáhá i technický pokrok a různá zařízení určená např. k monitorování pohybu. Také školní instituce, družiny nebo dětské tábory se čím dál víc dbají na bezpečnost dětí a na zprostředkování kontroly přímo rodičům samotným (skrze

webkamery, fotografie, návštěvy na táborech nebo neustálý bedlivý dozor). Z výzkumů vyplývá, že děti na hyperprotektivitu reagují dvěma způsoby. Prvním způsobem je úzkost a pocit vlastní nekompetence, druhým je účelné a samostatné vyhledávání rizik právě pro potvrzení vlastní kompetence.

Otcové mohou tíhnout k hyperprotektivě méně než matky, např. vzhledem k obecně nižší hladině úzkostnosti u mužů.

Z výzkumů vyplývá, že dnešní děti se drží při hře venku výrazně blíže domova, než tomu bývalo u minulých generací. Roste počet organizovaných aktivit a kroužků ve volném čase dítěte, především těch sportovních. Tyto organizované aktivity jsou ale pro dítě často neuspokojivé.

Tématem nadměrné ochrany se zabývají i média. Známa je novinářka Lenore Skenazy, která nechala před několika lety svého devítiletého syna dopravit se z centra New Yorku domů samotného prostřednictvím hromadné dopravy. Záhy se rozpoutaly vášnivé debaty a Lenore Skenazy se stala mediálně známou v boji proti přehnané ochraně dětí v USA.

Existují také studie, které naznačují, že intenzivní podpora rodičů má za výsledek vyšší spokojenost dětí v pozdějším životě. Je také možné, že vztah hyperprotektivity a úzkosti dítěte může být utvářen, zesilován či jinak ovlivňován dalšími proměnnými.

Stále je ale velmi pravděpodobný úzký vztah mezi hyperprotektivitou, sociální úzkostí a vnějším místem kontroly. Je tedy možné, že hyperprotektivní rodičovství se podílí na vzniku a rozvoji určitého kognitivního stylu a potažmo chápání světa.

Na základě těchto teoretických východisek byl proveden výzkum, jehož cílem bylo zmapovat vztah dětské spontánní hry a hyperprotektivity prostřednictvím několika dílčích cílů. Výzkum měl kvantitativní metodologický rámec a vybraným typem výzkumu byly korelační studie. Sběr dat proběhl skrze online dotazník, který se skládal z mnou sestaveného dotazníku o spontánní hře a dále z přepisu standardizovaného dotazníku PBI. Výchozí výběrový soubor se skládal z 239 respondentů. Jednalo se o stratifikovaný náhodný výběr. Pro vyšší reprezentativnost byl výběrový soubor upravován podle potřeby konkrétní hypotézy.

Z analýz vyplynulo, že mezi počtem obyvatel obce a počtem hodin hraní v dětství v 10 letech existuje statisticky významná negativní korelace. Mezi aktuálním věkem a počtem hodin hraní v dětství v 10 letech existuje statisticky významná pozitivní korelace. Mezi počtem hodin hraní v dětství v 10 letech a skórem rodičovské protektivity měřeným dotazníkem PBI neexistuje signifikantní korelace. Mezi počtem úrazů dítěte do 10 let

včetně a skórem rodičovské protektivity měřeným dotazníkem PBI neexistuje signifikantní korelace.

Nejčastějšími druhy dětské hry venku ve věku 10 let jsou sportovní aktivity, hry na hřišti, hry v přírodě, hry vycházející z ústní lidové slovesnosti a také hry „na něco“. Nejčastějšími způsoby kontroly dětí v souvislosti s venkovní hrou jsou udaná hodina návratu či průběžné hlášení, pohled z okna, zavolání, zapískání - anebo kontrola neprobíhala vůbec. Nejčastějšími frekvencemi, s jakými byly děti během hry venku kontrolovány, jsou nulová kontrola a kontrola 1x – 3x za celou dobu hraní. Nejčastěji slýchané věty před hrou venku, po ní či během ní jsou věty odkazující na čas, věty komentující hru a pobyt venku a věty odkazující na bezpečnost. Nejčastěji slýchané věty v souvislosti s hrou vevnitř jsou negativně formulované rozkazy; respondenti si ve většině případů ale žádnou větu slýchanou v souvislosti s hrou vevnitř nepamatují nebo tvrdí, že žádná taková věta u nich neexistovala.

Zásadním limitem práce je především nemožnost přesného výpočtu hodin hry v online dotazníku, která umožnila potenciální zkreslení dat; dále také nepřesné zadání některých otázek v dotazníku a nemožnost prostého zobecnění výsledků testování na celkovou populaci.

Hlavním poznatkem, který z výzkumu vyplývá, je skutečné mizení spontánní hry u dětí. Souvislost hyperprotektivity a tohoto mizení se neprokázala. Doporučuji zkoumat další proměnné, které mohou mizení spontánní hry ovlivňovat.

Seznam použitých zdrojů a literatury

- 1) Anxiety and Depression Association of America. (2014). *Living and Thriving: Women: Facts*. Získáno z <http://www.adaa.org/living-with-anxiety/women/facts>
- 2) Baumrind, D. D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1 PART 2), 1-103. doi:10.1037/h0030372
- 3) Brussoni, M., & Olsen, L. L. (2012). The perils of overprotective parenting: fathers' perspectives explored. *Child: care, health and development*, 39, 2, 237–245. doi:10.1111/j.1365-2214.2011.01361.x
- 4) Caiatiová, M., Delačová S., & Müllerová, A. (1994). *Volná hra: zkušenosti a náměty: výchova dětí od 3 do 8 let*. Praha: Portál.
- 5) Český statistický úřad. (2013). *Počet obyvatel podle pohlaví, jednotek věku a typu urbanizace (k 31. 12. 2012)*. Získáno z [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/07003E27A0/\\$File/401913ri02.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/07003E27A0/$File/401913ri02.pdf)
- 6) Český statistický úřad. (2013). *Velikostní skupiny obcí podle krajů, okresů - podíl obyvatel v %*. Získáno z [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00034E6F7/\\$File/130212005.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00034E6F7/$File/130212005.pdf)
- 7) Farley, T. A., Meriwether, R. A., Baker, E. T., Rice, J. C., & Webber, L. S. (2008). Where Do the Children Play? The Influence of Playground Equipment on Physical Activity of Children in Free Play. *Journal Of Physical Activity & Health*, 5(2), 319-331.
- 8) Fingerman, K., Cheng, Y., Wesselmann, E., Zarit, S., Furstenberg, F., & Birditt, K. (2012). Helicopter Parents and Landing Pad Kids: Intense Parental Support of Grown Children. *Journal Of Marriage And Family*, 74(4), 880-896. doi:10.1111/j.1741-3737.2012.00987.x
- 9) Freud, S. (1999). *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
- 10) Gere, M. K., Villabø, M. A., Torgersen, S., & Kendall, P. C. (2012). Overprotective parenting and child anxiety: The role of co-occurring child behavior problems. *Journal of Anxiety Disorders* 26(6), 642-649. doi: 10.1016/j.janxdis.2012.04.003
- 11) Harper, S. (Producent & Director). (2009). *Lost adventures of childhood* [Film]. Toronto: Sunday Night Entertainment.
- 12) Hartl, P., & Hartlová, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- 13) Huizinga, J. (1971). *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Praha: Mladá fronta.

- 14) Johnson, J. E., Ershler, J., & Lawton, J. T. (1982). INTELLECTIVE CORRELATES OF PRESCHOOLERS' SPONTANEOUS PLAY. *Journal Of General Psychology*, 106(1), 115.
- 15) King, P., & Howard, J. (2010). Understanding children's free play at home, in school and at the After School Club: A preliminary investigation into play types, social grouping and perceived control. *Psychology Of Education Review*, 34(1), 32-41.
- 16) Komenský, J.A. (1970). *Škola hrou*. Získáno z http://www.drama.cz/periodika/dv_archiv/1970-1.pdf
- 17) Košková, P. (2009). *Spontánní dětská hra a její proměny*. (Nepublikovaná bakalářská práce). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- 18) Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2. vyd.). Praha: Grada Publishing.
- 19) Lenore Skenazy. (nedat.). In Wikipedia. Získáno 15.2 2014 z http://en.wikipedia.org/wiki/Lenore_Skenazy
- 20) Millarová, S. (1978). *Psychologie hry*. Praha: Panorama.
- 21) NajduTě. (2014). *Co je NajduTě a jak vám pomáhá?* Získáno z <http://najdute.cz/o-najdu-te>
- 22) Parker, G. (2011). *Parental Bonding Instrument*. Otrokovice: ProPsyco, s.r.o.
- 23) Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. Získáno z <http://jordanbpeterson.com/Psy230H/docs/2014/03Piaget.pdf>
- 24) Skår, M., & Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: From spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies*, 7(3), 339-354. doi:10.1080/14733280903024506
- 25) Spokas, M., & Heimberg, R. (2009). Overprotective parenting, social anxiety, and external locus of control: Cross-sectional and longitudinal relationships. *Cognitive Therapy And Research*, 33(6), 543-551. doi:10.1007/s10608-008-9227-5
- 26) Ungar, M. M. (2009). Overprotective parenting: Helping parents provide children the right amount of risk and responsibility. *American Journal Of Family Therapy*, 37(3), 258-271. doi:10.1080/01926180802534247
- 27) Ústav pro jazyk český AV ČR. (1994). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2. vyd.). Praha: Academia.

- 28) Veitch, J., Salmon, J., & Ball, K. (2010). Individual, social and physical environmental correlates of children's active free-play: a cross-sectional study. *International Journal Of Behavioral Nutrition & Physical Activity*, 711-20. doi:10.1186/1479-5868-7-11

Seznam příloh

Příloha 1: Formulář zadání BcDP

Příloha 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Příloha 3: Přepis online dotazníku

Příloha 1: Formulář zadání BcDP

Školní rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Magisterské

Bakalářské

Diplomant: Eva Stupavská

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Název tématu (česky): Mizení spontánní hry u dětí jako důsledek hyperprotektivity

Název tématu (anglicky): Decline of spontaneous play in children as a result of being over-protected

Anotace (česky, 600–1000 zn.):

Cílem bakalářské práce je uvedení do problematiky rodičovské hyperprotektivity jakožto nově vznikajícího fenoménu posledních let. Sestavený on-line dotazník bude zkoumat skladbu volného času dnešních dětí v porovnání s předcházejícími generacemi se zaměřením na výskyt spontánní dětské hry v určitém věku. Dotazník bude dále zkoumat různá demografická specifika a další aspekty, jež by mohly souviset s trendem hyperprotektivity. Vzorek budou tvořit respondenti od 18 let výše, studenti SŠ a VŠ, respondenti středního věku, senioři, respondenti získaní metodou sněhové koule (rodina, příbuzní, kamarádi kamarádů) apod. Naší snahou bude získat co nejširší věkový záběr respondentů. Metodou bude zmíněný on-line dotazník s různými typy posuzovacích škál i otevřenými otázkami.

Teoretická práce

Výzkumná práce

Zásady pro vypracování:

1. Popis teoretických východisek práce
2. Hlavní témata teoretické části
3. Popis výzkumného problému
4. Design výzkumného projektu
 - a. cíle výzkumu
 - b. základní a výzkumný soubor
 - c. metody sběru a zpracování dat
 - d. očekávané výstupy a praktické dopady práce
5. Seznam odborné literatury

Termín finalizace zadání diplomové práce ve STAGu: 08. 4. 2013

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Mizení spontánní hry u dětí jako důsledek hyperprotektivity

Autor práce: Eva Stupavská

Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Počet stran a znaků: 59 stran, 93 945 znaků

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 28

Abstrakt:

Práce se zabývá spontánní dětskou hrou, hyperprotektivitou a jejich vzájemným vztahem. Zvoleným metodologickým rámcem byl kvantitativní výzkum, typem výzkumu korelační studie. Sběr dat probíhal skrze online dotazník, který se skládal z části vlastní konstrukce, jež mapovala hru, a dále ze standardizovaného dotazníku PBI, jež mapoval protektivitu. Stratifikovaným náhodným výběrem byl získán výběrový soubor 239 respondentů (110 mužů a 129 žen).

Při analýze se prokázala statisticky významná negativní korelace mezi počtem obyvatel obce a počtem hodin hraní v dětství v 10 letech a statisticky významná pozitivní korelace mezi aktuálním věkem a počtem hodin hraní v dětství v 10 letech. Neprokázal se vztah mezi počtem hodin hraní v dětství v 10 letech a skórem rodičovské protektivity měřeným dotazníkem PBI ani vztah mezi počtem úrazů dítěte do 10 let včetně a skórem rodičovské protektivity měřeným dotazníkem PBI. Součástí výzkumné části je také deskripce druhů dětské hry, způsobů a frekvence kontroly dětí při hře a kategorizace vět slýchaných při hře venku a vevnitř.

Z výzkumů vyplývá, že spontánní dětská hra mizí. Neprokázala se souvislost tohoto mizení s hyperprotektivitou.

Klíčová slova: spontánní hra, volná hra, děti, hyperprotektivita

ABSTRACT OF THESIS

Title: Decline of spontaneous play in children as a result of being over-protected

Author: Eva Stupavská

Supervisor: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Number of pages and characters: 59 pages; 93 945 characters

Number of appendices: 3

Number of references: 28

Abstract:

Thesis is concerned with spontaneous children's play, overprotection and their mutual relationship. Quantitative methodological framework and correlation studies were chosen. The collection of data was made through online questionnaire, partly made by own design (mapping the play) and partly made by standardized PBI questionnaire (mapping protectiveness). The sample of 239 respondents (110 men and 129 women) was made by stratified random sampling.

The analysis showed significant negative correlation between the number of inhabitants and the number of hours of play in childhood in the age of 10 and significant positive correlation between the current age and the number of hours of play in childhood in the age of 10. No relation between the number of hours of play in childhood in the age of 10 and score of protectiveness measured by PBI questionnaire was showed. No relation between the number of accidents until the age of ten and score of protectiveness measured by PBI questionnaire was showed. Thesis is also concerned with the description of types of children's play, the ways and frequencies of control of children during the play and categorization of overheard sentences related to outside and inside play.

Research has shown the decline of spontaneous children's play. The relation between this decline and overprotection was not proved.

Key words: spontaneous play, free play, children, overprotection

Příloha 3: Přepis online dotazníku

Plné znění použitých psychodiagnostických metod je uvedeno v tištěné verzi diplomové práce.